

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / E.A. de Boer

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 741

E.A. de Boer

Man, vrouw en ambt

MEDITATIEF 745

B. van Zijlekom

Onder leiding van wie?

WANDELEN MET GOD 746

E.J. Hempenius

Op pad met de Geest

ACHTERGRONDEN 747

A.L.Th. de Bruijne

Verantwoord handelen

J.Lenting 750

Diaconaat in verandering

KERK EN MUZIEK 753

J.Smelik

Het toetsen van de
gezangen(lijst) 1

OPVOEDING EN ONDERWIJS 757

Jetze J.D. Baaß

Normen en waarden
in de opvoeding

en verder..

Uit de kerken
Meegelezen

MAN, VROUW EN AMBT

De vrouw in het ambt' is lange tijd het sjibbolet voor vrijzinnigheid geweest. 'Paulus kan mij nog meer vertellen' is een afwijzing van het gezag van de apostel, het gezag van de Bijbel. Toch staan er gereformeerde theologen op **die menen** dat we niet langer vrouwen uit **de ambten kunnen weren**. Zij zijn er tegelijk van overtuigd gereformeerd te denken en het gezag van Gods Woord voluit te **respecteren**.

In 1994 stelden de Nederlands Gereformeerde Kerken het diakenambt open voor de w u w. In de -le kerken functioneren zusters ook als ouderling. In de Christelijke Gereformeerde Kerken is een studie-deputaatschap bezig met de praktijk funderend te beschrijven & in het bijzonder mannen geroepen zijn tot ambtelijke dienst. In onze kerken werd de discussie over 'de vrouw in het ambt' niet openlijk gevoerd. Daar komt nu verandering in. Ook onze kerkelijke pers en agenda zal de komende jaren gonzen van dit thema. Een groep schrijvers stelde een boek samen, *Vrouwen op een zij-spoor?* De ondertitel is belang-

rijk: *Emancipatie van de vrouw en het verstaan van de Schrift in gereformeerd perspectief*. Twee van de auteurs - samen één bijdrage schrijvend - zijn leden van onze kerken. Voor het eerst uit een predikant zich publiek met een stevige studie over de plaats van vrouwen ten opzichte van de drie ambten.

Man, vrouw en ambt

Met deze titel schreven H. Folkers en M.J. Verkerk een bijdrage in de bundel *Vrouwen op een zijspoor?* Zij zijn uitgenodigd aan deze bundel deel te nemen, omdat de redactie ook schrijvers uit de Gerefor-

meerde Kerken (vrijgemaakt) zocht. Dr. Verkerk liet van zich horen in het boek *Sekse als antwoord*. Ds. Folkers pleitte eerder in het Nederland *Dagblad* voor een open discussie over de vragen rondom de openstelling, of beter het gesloten houden, van de ambten voor vrouwen. Na dit pleidooi kreeg hij een ongezochte kans om zelf (in samenwerking) die open discussie met een inhoudelijke bijdrage op te starten.

Een gevoelig onderwerp

Benieuwd naar die start neem ik de lezer stapvoets mee door de bijdrage. Ik noteer af en toe een vraagteken, **waarop** ik later zal terugkomen.

In de inleiding wijzen de auteurs op de gevoeligheid van het onderwerp.

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.
DRS. A.L.Th. DE BRUJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
G. GUNNINK, DRS. I.D. HAAFSMA, DS.
P. HOUTMAN, DRS. B. LUITEN, DRS.
K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTEER:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar: studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
voor 1 november, van een halfjaarabonnement
voor 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Is de tijd wel rijp? Dat de zaak wordt aangesneden is omdat we 'worden gedwongen rekenschap af te leggen van uitgekristalliseerde gedachten en volgroeide structuren'. We moeten **teruggaan naar** de Schrift. In de maatschappij zijn we het immers ontwend dat vrouwen een ondergeschikte positie innemen. In de **kerk** is het beslist niet voor ieder duidelijk waarom de **ambten** voor zusters gesloten zijn. De toegankelijkheid van het leer- en regeerambt voor de **vrouw** is een 'non-item'. Dat wil zeggen: je kunt er niet over spreken of schrijven zonder beroering in de **kerken** te veroorzaken, en dus hou je je pen in bedwang. Als iemand de bestaande praktijk maar verdedigt, kan hij vrijuit gedachten **ontwikke-**len. Is het niet meer eerlijk en **reëel** een open discussie te houden?

De ambtsgedachte

Met de drie kernwoorden '**man,** vrouw **en** ambt' is een complexe materie aangewezen. Welke invalshoek wordt gekozen om zoveel mogelijk gegevens te kunnen ordenen? Folkers en Verkerk kiezen het systematisch uitgangspunt van de zgn. ambtsgedachte, zoals zij die bij K.J. Sietsma en K. Schilder vinden. 'Ambt' had een bredere betekenis **dan** 'kerkelijk ambt'. In de oude kerkelijke taal was het, zeg **maar**, een erenaam voor allerlei taken waartoe de Here een mens roept. Zo **kan** ambt worden weergegeven met taak, functie, opdracht, **wer-**king. Het had geen **technische** betekenis die een meerwaarde suggereert.

Zo **maken** de schrijvers aansluiting met 'de ambtsgedachte': de **mens** is door de Schepper 1. belast met verantwoordelijkheid en initiatief **en** 2. werkt in opdracht van God. In dat kader is de drieslag van het christen-zijn opgenomen: profeet, priester **en** koning. In Christus is herstel van het beeld van God mogelijk. Het is **belangrijk** de **ambtsgedachte** te overdenken, omdat deze de rode draad van het artikel is.

De ambtsgedachte wordt **gebruikt** om de schepping van de mens naar **Gods** beeld te verduidelijken. De verhouding tussen **man** en vrouw komt direct aan de orde, omdat **God** de mens **schiep** naar zijn beeld, 'man **en** vrouw schiep Hij hen'. Gen. 1 tekent ons de **mens** in de twee-eenheid van de twee geslachten. Samen hebben zij **één** opdracht, en niet ieder **een** eigen ambt. De term 'hulp', die voor Eva ten opzichte van Adam gebruikt wordt, is sterk: de mannelijke **mens** kan **alleen** tot zijn bestemming komen als hij ondersteund wordt door de vrouwelijke mens. In **Gen.** 1 is geen sprake van een rangorde. U ziet, als Genesis 1 gelezen wordt in het kader van de ambtsgedachte, is er geen duiding van het creatuurlijk onderscheid tussen **man** en vrouw **dan** ieders eigen taak in de ene roeping tot voortplanting.

Heerszucht

De zondeval is volgens de schrijvers onvoldoende doorgerekend in de discussies over de plaats van de **vrouw**. De schade aan het beeld Gods in het algemeen is wel gezien, maar die aan de vrouw in het bijzonder niet. Wat is het effect van de vloek? 'Van de oorspronkelijke betrokkenheid en **afhankelijkheid** is nog iets over: het verlangen van de vrouw naar de man. **Zij** voelt **zich** tot hem 'gedrongen'. Maar **zijn** reactie tekent de 'geringe **sporen**': hij zal over haar heersen, hij zal over haar de baas spelen'. Deze regels **zijn** mijns inziens typerend. De vrouw heeft geleden onder de **heerszucht** van de man. Elke mannelijke theoloog heeft na de zondeval de neiging om in en door **zijn** werk de vrouw te overheersen. Ik noemde de aangehaalde **zinsnede** typerend. De **cultuurkritiek** van Verkerk in **zijn** boek *Sekse als antwoord* klinkt hier door. 'Is de positie van de vrouw in de kerken van de **gereformeerde** gezindte het gevolg van het gehoorzaam leven **naar** de Bijbel of het gevolg van mannelijke (theologische) **over-**

heersing? Maar waarom wordt de zinsnede in Gen. 3 over de vrouw, 'naar de man zal uw **begeerte** uitgaan', positief geëxegetiseerd? Is die **begeerte** zo positief? Ik **kan** mij niet aan de **indruk onttrekken** dat hier sympathie voor de feministische ideologie **doorklinkt**. Toch onderken ik in mijzelf als theoloog geen enkele neiging om de vrouw te overheersen. Ik **zou** die blijkbaar wel op het spoor moeten **komen**, als ik eerlijk ben.

De mannelijke **heerszucht** door middel van de theologie wordt met een paar voorbeelden **geïllustreerd**. Het voorbeeld van Rom. 16:7 is aannemelijk, dat uit Tit. 1:5-6 is geforceerd. Ik **zou** niet weten waarom het woordje iemand' (in de grondtekst van vers 6) **perse sekse-neutraal** vertaald moet worden, als Paulus zo iemand in hetzelfde vers omschrijft als 'man-van-één-vrouw'. Niemand twijfelt eraan dat Paulus in elke gemeente mannelijke oudsten aanstelde. Dat we wat **laat** ontdekten hebben dat **zusters** inbegrepen zijn als Paulus 'broeders' **zegt**, is jammer. **Maar** die constatering laat de vraag vooralsnog open wat het impliceert dat de bijbelse aanspraak de vrouw insluit.

Het Oude Testament

De ondergeschikte positie van de vrouw in het maatschappelijk verkeer komt voort uit de **corruptie** van de **ambtsgedachte**, zeggen de auteurs. In de bijzondere functies **komen** vrouwen wel eens uit de verf. Er zijn immers koninginnen geweest. Mirjam hoort bij het drietal dat God voor Israël uitzond (Micha 6:4). Er is **een rij** profetessen. Toch **waren** in de theocratie de **ambten van** priester en koning alleen voor mannen. Folkers en Verkerk noemen dit: de sacrale ambten. De functie daarvan is in Christus' geboorte vervuld. Het is niet zo dat **God** vrouwen in het OT ongeschikt achtte voor deze functies. De conclusie is dat de vrouw in maatschappelijke functies ambtelijk

functioneerde (hier komt de **ambts-gedachte** positief terug).

De vraag blijft over: was het feit dat de HERE de ambten van profeet (in grote meerderheid, vgl. de boeken van de profeten), priester en koning aan mannen toeweest **alleen** ingegeven door de **heenwijzing** naar 'de (mannelijke) Christus'? Of **was** het eigenlijk een corruptie van de oorspronkelijke **ambtsgedachte**? De studie van Folkers en Verkerk had aan **overtuiging gewonnen** als zij er positieve notities over de **ambtsuitoefening** van de man hadden **ingevlochten**. Of is die wens een uiting van theologische heerszucht?

Het Nieuwe Testament

Met Christus veranderen de ambten. De uitstorting van de Heilige Geest begiftigt mannen **én** vrouwen. Zondag 12 spreekt terecht over het drievoudig ambt van alle christenen **en** biedt prachtig houvast om de rode draad van de **ambtsgedachte** door te trekken. De vraag is of de ambten van de nieuwtestamentische **kerk** net zo sacraal (**heilig**) zijn **als** die onder Israël. Toch zullen de broeders die vrouwen willen weerhouden om predikant, ouderling of diaken te worden, moeten aantonen dat de Heilige Geest daarvoor niet roept en bekwaamt. In het licht van de **ambtsgedachte** lijkt ons dat een moeilijke opdracht.

Folkers en Verkerk benaderen wat we het 'bijzonder ambt' noemen vanuit de (noodzaak tot) structuur van de gemeente. Elke **gemeenschap** heeft een organisatie nodig. 'De **bestuursambten** van opziener en oudste – geen gewijde, **sacrale ambten** in het OT! – kunnen' rechtstreeks van de synagogale organisatie afgeleid zijn. De studie heeft een heldere consequentie: de **ambts-gedachte** (het drievoudig ambt aller gelovigen) neemt de plaats in van het bijzonder ambt als leidende gedachte. Wat we het 'bijzonder ambt' noemden, wordt getekend als maatschappelijk bepaalde **structure-ring** en organisatie.

In het licht van de gave van de Geest komt er ruimte om niet het ambt, maar het **charisma** (de gaven van de Geest) voorop te stellen. De schrijvers maken geen tegenstelling alsof charisma het ambt overbodig maakt. Er is een sterke verbondenheid van de gaven van de Geest en de ambten (lees: functies) in de NT-ische gemeente.

Wat is dan nog het eigene van de NT-ische ambten? Is het **toch** een sacrale, speciaal gewijde taak? Ge-wezen wordt op handoplegging (**wel** bij aanstelling van predikanten, niet bij ouderlingen of diakenen). Is het, om **met** Ef. 4 **te spreken**, Christus die (de) 'ambts-dragers' aan de gemeente **geeft**? Loopt er een directe lijn van de apostelen **naar** de dragers van het Woord in onze tijd? Folkers en Verkerk stellen hier vooral vragen. Hun antwoord neigt **ernaar** dat 'de leden **van** de **gemeente** worden geroepen en **geheiligd** tot **ambtsdienst** omdat zij tot **instrumenten van** Christus gemaakt worden door de kracht van de Geest van God'.

Paulus

Het laatste, **grote** deel gaat over de **zgn.** zwijgteksten. Deze passages lijken **de** laatste hindernis. De beide **auteurs** menen dat de traditionele exegese zoveel zwakke **plekken** heeft, dat we niet uitsluitend op grond van deze teksten de vrouw mogen weren uit het leer- en regeerambt.

De **eerste** opmerking over 1 Kor. 14 is dat in sommige Griekse handschriften de verzen 34-35 aan het eind van het hoofdstuk geplaatst **zijn**. Dan wordt de beklemming van vers 36 ('Of is het Woord Gods bij u begonnen?') verbroken, zoals D. Holwerda voorstelde. De schrijvers noteren deze (**marginale**) onzekerheid in de traditie van handschriften, maar doen er **niet** meer mee **dan** vragen verzamelen. Dan heb ik meer respect voor de wijze waarop drs. H. de Jong **exegetiseert**, de suggestie van Holwerda afwijst en nuchter concludeert:

zwijgen is het verbindende woord in het verband van 1 Kor. 14:26-40¹. Ook stellen Folkers en Verkerk de vraag of met 'de wet' misschien een voorschrift uit de synagoge bedoeld is en of we misschien met een citaat van Paulus' tegenstanders te maken hebben. Hun conclusie is: 'Al met al betekent dit dat er vanuit de grondtekst verschillende vragen op ons afkomen, die een hard beroep op deze tekst moeilijk maken'.

Behalve vragen stellend **noteren** de auteurs dat 1 Kor. 14 niet over de ambten als zodanig **gaat**. De samenkomsten zagen er toen **wel** even anders uit dan een eredienst nu. Vrouwen (gehuwde) zijn uitgesloten van het **beoordelingsgesprek** dat op de profetie volgt. Maar wat **was** het karakter van **zulk** profetisch spreken als we in het NT ook horen dat vrouwen zelfstandig profeteerden? Geopperd wordt dat de profetie, zoals bedoeld in 1 Kor. 14, mogelijk beperkt is tot het (apostolische) tijdperk van openbaring voordat de canon afgesloten was.

Ook over 1 Tim. 2 beperken de auteurs zich tot het opwerpen van vragen van exegese. Toch zijn het er minder **dan** bij 1 Kor. 14. De **mag**en zijn van **meer** algemene aard. Wordt de ruimte van de **Pinkster**-geest niet ingeperkt? Ging Priscilla niet voorop in het onderwijzen van Apollos (haar naam wordt in Hd. 18:24 als eerste genoemd)? Bij Paulus' argumentatie vanuit schepping en zondeval wordt gevraagd: is het wel een rationalistisch **argument**, zoals wij het lezen?

Als laatste blokkade wordt de relatie tussen het hoofd-zijn van de **man** en het daaraan verbonden gezag besproken. Ambtsdrager zijn houdt toch oneindig veel meer in dan **gezag** uitoefenen? Is helpen en dienen niet het hart van alle **ambtsdienst**?² Helpen en dienen worden genoemd 'karakteristieken die ook vrouwelijke energie losmaken'. Wat de beeldspraak 'hoofd' dan wel moet betekenen, lezen we niet

meer dan een verwijzing naar een studie van G. Bilezikian. Deze stelt vast dat het Griekse woord dat we met 'hoofd' vertalen niet op een gezagdrager wijst, maar de oorsprong of de bron aanduidt. Folkers en Verkerk stellen bewust vele vragen. Gezien de stand van zaken van de discussie in de gereformeerde gezindte achten zij het te vroeg definitieve conclusies te trekken. **Met** conclusies die wel getrokken worden – in het voorafgaande aangeduid – beginnen we de volgende keer.

N.a.v. *Vrouwen op een zij-spoor? Emancipatie van de vrouw en het verstaan van de Schrift in gereformeerd perspectief*, J.M. Aarnoudse e.a. (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1998), f 38,90.

¹ Ik wijs erop dat juist K.J. Sietsma schreef: 'dienen' is niet de term die het specifieke van het (bijzonder) ambt uitdrukt. 'Dit woord: 'dienend van karakter' is dan ook niet een onderscheiding van het kerkelijke ambt, maar een typeering van alle **ambt**, en van alle Christenleven. Alleen ambt is dienen, d.w.z.: 'ambt' betekent, dat iemand niet heerscht krachtens eigen autoriteit, maar dat hij gezag en recht van ambtsuitoefening heeft in dienst van God, en daarom ook in dienst van de gemeenschap, die hij op Gods bevel leidt' (*De ambtsgedachte*, 88v).

² Gilbert Bilezikian, *Beyond Sex Roles. What the Bible Says About a Woman's Place in Church and Family*, 2e druk (Grand Rapids MI: Baker Book House, 1985), 215-252; *Dictionary of Paul and his Letters*, ed. Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin, Daniel G. Reid (Leicester: InterVarsity Press, 1993), 375-378.

U uit de kerken

Beroepen te Amersfoort-Noord: J.P. van Bruggen te Zuidlaren; te Beverwijk i.c.m. Krommenie: kandidaat J.R. Douma te Kampen; te Bunschoten-Oost: M. Tel te Bergschenhoek.

Aangenomen naar Enschede-Zuid: E.L. van 't Foort (miss. predikant van de Vrije Geref. Kerk te Kaapstad) te Kampen; naar Haren: H. Drost te Venlo, die bedankte voor Leusden, Amersfoort-Noord en Drachten-Zuidoost; naar Hardenberg-Oost (wijk midden): J. van der Wal te Drogeham; naar Hooghalen i.c.m. Beilen: R.W.J. van Ommen te Musselkanaal-Valthermond; naar Middelbrug: R. van Wijnen te Noardburgum

Bedankt voor Bergentheim: R. van Wijnen te Noardburgum; voor Enschede-Noord: H.K. Bouwkamp te Marienberg; voor Gouda (miss. predikant opbouwwerk Benin): Joh.A. Schelling te Zevenbergen. Beroepbaar gesteld door de classis Groningen: kandidaat J.M. Oldenhuis te Kampen, tel. (038) 3314169; door de classis Noord-Brabant/Limburg: kandidaat E. Rupke te Kampen, tel. (038) 3331512.

Toegelaten tot de Dienst des Woords door de classis Hilversum: kandidaat J.P. Kruiger te Ermelo, beroepen predikant te Hilversum. Geslaagd voor het doctoraal examen aan de Theol. Universiteit te Kampen: E. Rupke te Kampen.

M meditatief

Er is verscheidenheid in genadegaven, maar het is dezelfde Geest.

1 Korintiërs 12:4

De Heilige Geest uitgestort op alle vlees: dat had tijdens het Pinksterfeest in Jeruzalem grote beroering gebracht. De mensen die de Geest ontvangen hadden, leefden niet meer naar het vlees, **maar** naar de Geest. Zij waren geheel andere mensen geworden. Door de Geest ga je op de knieën voor Jezus Christus de gekruisigde die je Redder is. Je erkent Hem als je Heer en je levensverwachting is gebaseerd op zijn beloften. Je gaat omzien naar andere leden van Christus' lichaam. Je broeders en zusters blijken veel kostbaarder dan je altijd had gedacht. Er ontstaat dan een geestelijke uitwisseling waarvan iedereen rijker wordt. Maar tegelijk blijf je je ervan bewust dat de Geest een *genadegave is*, niet iets van jezelf maar dat het God is, die alles in allen werkt (1 Kor. 12:6).

Gevaarlijk

Ja, zo hoort het te zijn. Maar in **Korinte** bleek direct hoe gevaarlijk het was dat God zijn Geest aan mensen gaf. De Geest uitgestort **op** alle vlees: **dat was** een menselijk gesproken groot waagstuk! Daardoor ontstond onder de gemeenteleden een grote verscheidenheid aan gaven, bedieningen en werkingen. God wilde al zijn kinderen tot een eenheid onder Christus samenbrengen, maar het **werd** een kerk met alle verscheidenheid van dien...

Geest of geest

Uit Paulus' brieven blijkt dat hij daarmee veel te stellen heeft gehad. Wat hij duidelijk moest maken, is dit: het enorme **gevaar** dat je **als** mens zelf over de Geest gaat beschikken. Vanaf dat moment moet Geest direct met een kleine g geschreven worden. Want de Geest kun je niet voor eigen karretje spannen! Waar dat **wel** gebeurt, daar is het geen schande meer dat wij zijn wie wij zijn: zondige mensen die Christus nodig hebben. Want **wie** over de Geest beschikken wil, doet dat juist om zichzelf te bevestigen en om op eigen kracht groot te worden. Dan is de spanning **weg** uit het leven, dan ben je zomaar tevreden geworden met jezelf **en** dan is de zonde geen probleem meer. Dan loop je je om alles druk te maken, behalve over de redding van jezelf en van je broeders en zusters.

Dit is de grote valkuil voor Gods kinderen. Dit is het risico dat God met ons neemt. Wij **zijn** gewaarschuwd. God heeft ons verteld wat er gebeurt, wanneer wij over Hem willen beschikken en zelf God willen zijn. Dat brengt geen enkele winst, integendeel!

Leiding

In een **kerk** vol verscheidenheid komt het erop aan wie aan de leiding gaat. **Onze** mening? **Onze** wensen? **Onze** angsten? **Onze** bezorgdheid? Of de Geest? God wil **ons** regeren door zijn Woord en Geest. Wie dat gelooft, die wil **als** het gaat **om** het inzetten **van** je gaven, altijd beginnen en eindigen

met Christus. Misschien word je zo zelf minder groot. Want dan wil je steeds weer voor Christus opkomen. Maar zo blijf je wel in **Gods** hand. **En** wat **wil** je nog meer? Daar gaat het toch om?!

De Heilige Geest uitgestort op alle vlees: dat had tijdens het Pinksterfeest in Jeruzalem grote beroering gebracht. De mensen die de Geest ontvangen hadden, leefden niet meer naar het vlees, maar naar de Geest. Zij waren geheel andere mensen geworden. Door de Geest ga je op de knieën voor Jezus Christus de gekruisigde die je Redder is. Je erkent Hem als je Heer en je levensverwachting is gebaseerd op zijn beloften. Je gaat omzien naar andere leden van Christus' lichaam. Je broeders en zusters blijken veel kostbaarder dan je altijd had gedacht. Er ontstaat dan een geestelijke uitwisseling waarvan iedereen rijker wordt. Maar tegelijk blijf je je ervan bewust dat de Geest een genadegave is, niet iets van jezelf maar dat het God is, die alles in allen werkt (1 Kor. 12:6).

De Heilige Geest uitgestort op alle vlees: dat had tijdens het Pinksterfeest in Jeruzalem grote beroering gebracht. De mensen die de Geest ontvangen hadden, leefden niet meer naar het vlees, maar naar de Geest. Zij waren geheel andere mensen geworden. Door de Geest ga je op de knieën voor Jezus Christus de gekruisigde die je Redder is. Je erkent Hem als je Heer en je levensverwachting is gebaseerd op zijn beloften. Je gaat omzien naar andere leden van Christus' lichaam. Je broeders en zusters blijken veel kostbaarder dan je altijd had gedacht. Er ontstaat dan een geestelijke uitwisseling waarvan iedereen rijker wordt. Maar tegelijk blijf je je ervan bewust dat de Geest een genadegave is, niet iets van jezelf maar dat het God is, die alles in allen werkt (1 Kor. 12:6).

De Heilige Geest uitgestort op alle vlees: dat had tijdens het Pinksterfeest in Jeruzalem grote beroering gebracht. De mensen die de Geest ontvangen hadden, leefden niet meer naar het vlees, maar naar de Geest. Zij waren geheel andere mensen geworden. Door de Geest ga je op de knieën voor Jezus Christus de gekruisigde die je Redder is. Je erkent Hem als je Heer en je levensverwachting is gebaseerd op zijn beloften. Je gaat omzien naar andere leden van Christus' lichaam. Je broeders en zusters blijken veel kostbaarder dan je altijd had gedacht. Er ontstaat dan een geestelijke uitwisseling waarvan iedereen rijker wordt. Maar tegelijk blijf je je ervan bewust dat de Geest een genadegave is, niet iets van jezelf maar dat het God is, die alles in allen werkt (1 Kor. 12:6).

De Heilige Geest uitgestort op alle vlees: dat had tijdens het Pinksterfeest in Jeruzalem grote beroering gebracht. De mensen die de Geest ontvangen hadden, leefden niet meer naar het vlees, maar naar de Geest. Zij waren geheel andere mensen geworden. Door de Geest ga je op de knieën voor Jezus Christus de gekruisigde die je Redder is. Je erkent Hem als je Heer en je levensverwachting is gebaseerd op zijn beloften. Je gaat omzien naar andere leden van Christus' lichaam. Je broeders en zusters blijken veel kostbaarder dan je altijd had gedacht. Er ontstaat dan een geestelijke uitwisseling waarvan iedereen rijker wordt. Maar tegelijk blijf je je ervan bewust dat de Geest een genadegave is, niet iets van jezelf maar dat het God is, die alles in allen werkt (1 Kor. 12:6).

Wandelen met God

Op pad met een gids

Het is mooi weer. Twee mensen wandelen samen door een natuurgebied. De één, die als gids optreedt, blijft stil staan **en brengt zijn** vinger naar de mond. De ander stopt ook. Hij is benieuwd. Zachtjes fluisterend zegt de gids: 'Vanaf deze plaats zijn vaak herten te zien. De wind staat in de goede richting, **dus wij maken** een redelijke kans.' En inderdaad is op afstand een aantal herten te zien. **Het** is een schitterend gezicht. Deze wandeling kan al niet meer **stuk**. Na een tijdje stil genoten te hebben, lopen zij verder. 'Ik zal je nog een paar mooie plaatsen laten zien.' De wandeling voert over smalle paadjes, door vredige **bosjes** en vriendelijk bloeiende weiden. **Soms moeten zij even geduld** hebben om een vogel te zien die, verscholen tussen het **bladergroen**, zijn hoogste lied zingt. De interesse neemt bij de ander toe.

Eigenwijs op pad

Ergens anders in **hetzelfde** natuurgebied zijn ook twee **mensen** op pad. Het kost de **gids** moeite om de ander ergens voor te **interesseran**. 'Ik wil daar even gaan kijken.' 'Dat **zou** ik niet doen, want het is daar erg drassig.' In plaats van naar **zijn** gids te luisteren, loopt hij wild van **het** pad af en zo het veld in om na twee meter pardoes in een greppel te stappen en een natte voet te halen. Luid **moppend** keert hij terug naar zijn gids. **Vogels** vliegen **weg**. **Zijn** mooie leren schoen zit onder de modder. Deze doet hij uit om zijn sok uit te **wringen**. Over zijn **humeur**, kan ik beter zwijgen. De gids denkt: '**De herten kan** ik op deze manier wel **vergeten**.' Na dit **voorval** is de interesse, zo die

er al was, gedaald tot **een** dieptepunt.

Op pad met de Geest

Iedere gelovige is om zo te zeggen op pad met de Gids van het leven, de Heilige Geest. Paulus **schrijft** daarover aan de Galaten dat zij behoren te wandelen door de Geest en niet moeten voldoen aan de eigen menselijke verlangens (Galaten 5:16). Het woord wandelen is **goed** weer te geven met zich laten leiden door. 'Galaten, laat de Heilige Geest uw leven leiden en wees niet eigenwijs.' Dit doet de Heilige Geest door het Woord van God. Hij **eigent** ons dat toe. De Heilige Geest toont ons de vergezichten, de diepe inzichten, de rijkdom **en** de wijsheid **van Gods** Woord. **Net** zoals de gids in het natuurgebied zo nu en dan stil stond op plaatsen **waar** iets moois te zien was, neemt de Heilige Geest ons mee. Hij laat ons stil staan bij de woorden van God. **Hij** kent de inzichten, de wegen, de plaatsen waar schatten te **zoeken** en te vinden **zijn**. **Soms moet je** geduld hebben om de rijkdom te ontdekken. Een andere keer zie je het meteen. Soms moet iemand anders zeggen: '**Daar** moet je kijken, iets naar **links**, iets naar rechts. Ja, zie je het nu?'

Zoals de gids in de natuur de ander liefde **voor** de **planten-** en dierenwereld wilde bijbrengen, zo wil de Heilige Geest ons de liefde en de kennis van de Here Jezus Christus leren. Wanneer ik zo door de Geest wandel en mij dus **aan** zijn leiding overgeef, dan zal dit ook resultaat hebben. Ik **hijg** oog voor dingen waar ik eerder geen zicht op had. Hij verandert **mijn kijk** op **het** leven. **Sterker**, Hij verandert mijn leven zelf.

Paulus noemt **dit** vrucht van Geest (Galaten 5:22). Er **valt** veel over **deze vrucht** te zeggen. Ik zal mij moeten beperken.

Deze vrucht is niet iets wat ik van mijzelf bezit. Er is niemand die zich kan verschuilen achter het argument dat dat zijn of haar karakter niet is. De **Geest geeft** deze **vrucht** in mijn leven. Deze vrucht groeit gevoed door het geloof, de liefde tot **en** de kennis van de Here Jezus. Tegelijk sluit deze **vrucht** wel aan bij mijn persoon.

Deze **vrucht** is heel bijzonder. Het is de vrucht van de Geest. Daardoor krijgt Christus in ons leven gestalte. **Wanneer Paulus** spreekt over zachtmoedigheid als **een** van de facetten, dan gaat het om de **zachtmoedigheid** die de Here Jezus bezat (Mattheüs 11:29). En dit geldt voor **elk** van de andere facetten. De Geest **geeft** deze vrucht om **zijn** Zender te eren. Omdat de Heilige Geest goed is, dan mag ik erop vertrouwen **dat** deze **vrucht** goed is. Dan mag ik ook naar de **vrucht** verlangen en daarom bidden.

Niet eigenwijs op pad

In het begin liet ik twee mensen zien. Beide waren op pad **met** de gids. Alleen de **één** liet zich **leiden**, de ander ging slechts mee en deed waar hij zelf zin in had met alle gevolgen **van** dien. Dan doe je de **gids** verdriet. Dit kwam **ook** onder de Galaten voor. Zij kenden **het** Woord van de Here. Zij geloofden de Heilige Geest. Toch lieten zij zich sterk leiden door hun **eigen(wijze)** verlangens, het begeren van het vlees (Galaten 5:16). Dit leidde tot allerlei **misstanden** **en** zonden in de gemeente **en** vooral onderlinge spanningen (Galaten 5:18-21). Dan doe je de Heilige **Geest** verdriet.

VERANTWOORD HANDELEN

A.L.Th. de Bruijne

Achtergronden

Op woensdag 3 juni werd aan de Vrije Universiteit officieel afscheid genomen van professor dr. J. Douma, die *daar* tot 1 januari 1998 bijzonder hoogleraar medische *ethiek* was. Vorig jaar al werd Douma geëmeriteerd als hoogleraar *ethiek* aan de Theologische Universiteit in Kampen. *Intussen* zit hij niet stil. Met veel energie werkt hij aan een reeks boeken, die samen een complete *ethiek* zullen vormen. Ook verschijnen er herdrukken van delen uit de serie 'ethische bezinning', die een wat populairder karakter heeft. In drie artikelen wil ik iets zeggen over de nieuwste druk van *Verantwoord handelen*, die eind 1997 uit kwam (overigens niet meer in de serie 'ethische bezinning').¹

Vrijmoedig

Eén van Douma's vele positieve eigenschappen als *ethicus* is zijn *openheid* van denken. Als je *zijn* werk overziet, blijkt *weliswaar* dat hij principieel aan zichzelf gelijk gebleven is. *Maar* tegelijk *kan* hij zichzelf op allerlei *punten* *bijstellen*, en zelfs terug komen op *zaken* die hij eerder schreef. Hij doet echt *iets* met nieuwe *situaties* en andere inzichten waarop hij *stuit*. Ook in deze nieuwe druk van *Verantwoord handelen* zie je dat. In veel opzichten is het werk *gelijk* aan vorige *drukken*. Het zal *daarom* nog steeds doen wat het al zo'n 20 jaren (!) gedaan heeft. Het helpt christenen om bijbels-verantwoord te leren omgaan met *ethische m-*gen. Tegelijk legt het binnen het

brede veld van de *ethiek* vrijmoedig en helder verantwoording af van een gereformeerde benadering.

Nauwelijks anders *geworden* is bijvoorbeeld de opzet van het boek. Eerst bespreekt Douma de vraag wat *ethiek* is, en enkele *basiskwesties* die daarmee te maken hebben. Dan volgen fundamentele *hoofdstukken* over het gebruik van de Bijbel binnen de *ethiek*, de *Tien Geboden*, de christelijke levensstijl, en de liefde. Vervolgens *komen* enkele *klassieke kwesties* van de *ethiek* langs: de rol van ons *geweten*, de vraag of er daden zijn waar op het onderscheid 'goed' of 'kwaad' niet past, het probleem of er twee *tegenstrijdige* dingen *tegelijk* van ons *gevraagd* kunnen worden, het feit dat je *soms* met minder

genoegen moet nemen en dus een 'compromis' *sluit*, en de vraag welke waarde de casuïstiek *mag* hebben. Tenslotte volgt nog een hoofdstuk over spiritualiteit, in vorige drukken 'ascetiek' genoemd.

Maar Douma gaat ook *nieuwe* wegen. Nieuw is bijvoorbeeld een inhoudelijke typering van belangrijke *ethische* literatuur aan het eind. In vorige drukken stond *daar* gewoon een *literatuurlijst*. Maar vooral zijn er de nodige vernieuwingen aangebracht in de inhoud van verschillende uiteenzettingen, bijvoorbeeld bij het *bijbelgebruik* in de *ethiek*. In dit artikel ga ik daar nader op in.

Het gebruik van de Bijbel

Douma's hoofdstuk over het gebruik van de Heilige Schrift bij *ethische* vragen is ingrijpend gewijzigd. Dat is opvallend, omdat hij wel start met dezelfde probleemstellingen als in eerdere drukken:

1. hoe kan het, dat met een beroep op dezelfde Bijbel *tegenstrijdige* standpunten verdedigd worden?
2. wat geldt *nog* wel en wat niet meer, als je bijvoorbeeld let op de voortgang van het Oude naar het Nieuwe Testament?
3. kun je bij veel *moderne* vragen wel iets met de Bijbel, terwijl deze er niets over zegt? ...

Douma's uiteenzetting die op deze vragen volgt, is nu uitvoeriger en soms ook anders dan eerst. Kennelijk ligt het probleem van *het* gezag en *gebruik* van de Bijbel bij *ethische* vragen ingewikkelder dan wij aanvankelijk dachten. Zo doet Douma in eerdere drukken de *moderne* hermeneutische vragen (*hermeneutiek* is hier opgevat als *methodische* bezinning op ons *verstaan* van tek-

sten) nogal scherp af: 'Men staat er **verbaasd** van tot welke exegetische goocheltoeren de moderne **hermeneutiek** in staat is' (Douma 1992¹, 45v). In deze nieuwe **druk** keert deze zin, die gemakkelijk hooghartig en gearriveerd overkomt, niet **terug**. De **toon** is bescheidener en zelfkritischer. Ik geef twee spreken-de citaten: 'Hoe dankbaar we ook moeten zijn voor wat de hermeneutiek van vroegere generaties ons **aan** inzicht geschonken heeft, altijd weer moeten we de traditie ons eigen maken, haar bijstellen of ook corrigeren' (Douma 1997, 51). En: 'Ook in **orthodox-gereformeerde kring** is er verschil van inzicht. De eerlijkheid gebiedt om toe te geven dat wij allen met een 'verstaan vooraf' naar de Schrift toe gaan' (Douma 1997, 53). Opvallend is dat Douma dat verschil in eigen kring illustreert met een verwijzing naar B. Loonstra en L. Wierenga. Die neemt hij dus als – 'orthodox-gereformeerde' (!) – gesprekspartners voluit serieus.

Meer pijlen op de boog

Inhoudelijk anders is Douma's visie doordat hij nu meer nuances in het bijbelgebruik onderscheidt dan vroeger. In de **jaren** '70 bekritiseerde hij H.M. Kuitert, die vond dat de Bijbel ons **voor** onze ethische bezinning alleen maar voorbeelden bood. Tegenover Kuiterts 'voorbeeld' zette Douma frontaal zijn 'gebod'. De Bijbel is normatief in onze ethische afwegingen. Hoewel hij principieel nog steeds op die lijn zit, ziet Douma nu meer het (kleine) waarheidselement in Kuiterts visie. Het is niet voorbeeld **of** gebod, maar voorbeeld en gebod (Douma 1992², 234). Als je bij je ethische overwegingen de Bijbel doeltreffend wilt gebruiken, **moet** je meer pijlen op je boog houden. De verschillende nuances in het **bijbelgebruik** typeert Douma met de woorden **gids**, **wachter**, **richtingwijzer**, en bron van voorbeelden. Als gids werkt de Bijbel in normatieve teksten, waarop je je ethische

beslissing direct kunt baseren. Als wachter laat de Bijbel **zonodig** rode **lampjes** aanflitsen bij bepaalde moderne ontwikkelingen die je niet zomaar kunt aanvaarden, naast veel andere die gewoon met de voortgang van de tijd gegeven zijn. Richtingwijzer is de Bijbel doordat de hoofdlijnen in de Bijbel samen een soort bedding vormen om met je ethische bezinning binnen te blijven, ook **als** je concrete kwesties niet in de Bijbel terugvindt. En de levensgeschiedenissen van Jezus en onze **medegelovigen** uit de tijd van Bijbel leveren ons voorbeelden voor ons eigen handelen.

Heilsgeschiedenis en geschiedenis

Nieuw is **ook** de plaats die Douma geeft aan de voortgang **van** de geschiedenis. Op dat punt ontgint **hij** terrein waar de **gereformeerde** ethiek vaak met een boogje omheen is gelopen. Wel gebruikelijk is dat wij rekenen met de voortgang in de heilsgeschiedenis. Je moet niet zomaar allerlei willekeurige bijbelteksten overplanten naar vandaag. Zoek eerst naar de plaats van zo'n tekst in de heilsgeschiedenis. Allerlei bepalingen uit de wet van Mozes zijn na **Christus** niet meer op dezelfde manier van kracht. Maar Douma gaat een stap verder. Ook na de tijd van de Bijbel ging de geschiedenis door. En in de loop van de tijd **zijn** wij allerlei dingen als vanzelfsprekend goed of kwaad gaan zien, waarover de Bijbel zich niet uitlaat, of waarover de Bijbel zelfs een andere visie weerspiegelt. **Denk** aan bepaalde individuele mensenrechten, democratie, godsdienstvrijheid, **afwijzing** van slavernij, van **kinderarbeid** en van kolonialisme. In je ethische bezinning mag je ook **rekenen** met deze **voortgang** van de tijd. Douma stelt onomwonden: 'wij leven in deze tijd en daarom kunnen we niet doen alsof **we** nog in de bijbelse periode leven' (Douma 1997, 61). Hij rechtvaardigt dit theologisch door te wijzen op art 2 N.G.B.: naast

Gods bijzondere openbaring **in** zijn Woord is er ook een algemene openbaring in zijn werken van schepping en geschiedenis. Aan de stap, die Douma hier maakt, kleven risico's. Hoe voorkom je dat je die voortgang van de geschiedenis misbruikt om een standpunt te verdedigen dat tegen de Bijbel ingaat? Steeds weer merk je bijvoorbeeld hoeveel mensen het oprecht vanzelfsprekend vinden dat een vrouw uiteindelijk individueel **mag** beslissen of zij een abortus wil of niet. Mag je in zo'n gegroeide **gemeenschappelijke overtuiging** dan ook meegaan, terwijl de Bijbel een ander oordeel inhoudt? Het **eventuele** misbruik van het werken met de voortgang van de geschiedenis weert Douma af door te herinneren aan de wachter-functie van de Schrift. Allerlei moderne ontwikkelingen laat de wachter gewoon passeren. Maar er zijn **ook zaken** waar duidelijke bijbelse gegevens of lijnen het sein op **rood** zetten.

Gezond verstand

Opvallend vond ik verder dat Douma in deze nieuwe **druk** een uiteenzetting geeft over het **gebruik** van het menselijk verstand – de 'ratio' – in verband met het **schriftberoep** in de ethiek. In eerdere drukken sloot hij zich kortweg bij Calvijn aan in het wijzen op de 'billijkheid' die altijd nodig is als je de **Schrift** toepast. Nu verantwoordt hij dat veel uitvoeriger. Dat begrip 'billijkheid' staat bij **Calvijn** tegen de achtergrond van een visie op het menselijk **verstand**. Er **zijn** drie 'ratio's', drie manieren waarop ons verstand invloed heeft. Het verstand is het 'door de zonde verduisterde verstand'; het moet leren buigen voor Gods openbaring. Toch is dat niet het enige wat te zeggen **valt**. Ondanks de zonde bezitten wij als mensen vanuit onze schepping ook nog het 'gezond verstand'. In veel zaken **kun** je daarmee een heel eind komen. En als wedergeboren christenen kennen we **ook** het 'geheiligde verstand', dat geleid

door de Schrift in staat is tot goede oordelen.

Mij is in Douma's ethiek altijd opgevallen dat hij behoorlijk wat ruimte geeft aan het menselijk verstand. Dat gebeurt in de vorm van 'het gezond verstand' dat voor een soort nuchter evenwicht in het gebruik van de Schrift zorgt, en een appèl doet op mijn 'natuurlijk inzicht' als lezer of gesprekspartner. Wendingen als 'ik kan niet inzien waarom dit of dat niet goed is' tref je nogal eens bij Douma aan. Daarin schuilt een beroep op wat de Engelsen de 'common sense' noemen: 'iedereen moet dat toch inzien'. Het gebeurt ook in de vorm van 'het geheiligde verstand': bij zijn thema's combineert Douma vrijmoedig redenerend bijbelse gegevens tot er een conclusie bereikt kan worden.

ik ben dan ook blij dat Douma deze trek van zijn ethisch werken hiermee explicieter verantwoordt dan tot nu toe. Theologisch gesproken zie ik hier trouwens een lijn uit zijn dissertatie op een nieuwe manier doorlopen. Daarin maakte hij ruimte om toch te blijven spreken van 'algemene genade'. Die algemene genade omvat ook het 'gezond verstand'.

Algemene argumenten

Misschien mag ik daarom ook Douma's uiteenzetting in een eerder hoofdstuk over 'algemene' en 'christelijke' argumenten in dit licht zien? Die passage biedt ongeveer de tekst van het openbare afscheidscollege dat Douma in mei 1997 in Kampen gaf. Hij wijst aan dat er allerlei ethische kwesties zijn waarover christenen en niet-christenen samen tot hetzelfde morele oordeel kunnen komen op grond van dezelfde argumenten. Die noemt hij daarom 'algemene' argumenten. Denk aan het afwijzen van onrecht en discriminatie, en aan de 'gouden regel': wat gij niet wilt dat u geschiedt, doet dat ook een ander niet. Tegelijk houdt hij hoog dat er ook thema's zijn waar dit niet zal luk-

ken, hoe je ook je best doet. Zonder specifiek – dus: christelijk – argument zul je dan je doel niet bereiken. Omdat deze argumenten niet voor iedereen opgaan, noemt hij ze 'bijzonder'. Als voorbeelden kun je denken aan zelfbeschikkingsrecht en euthanasie.

Bijbelse motieven

Een laatste voorbeeld van Douma's andere benadering van de hermeneutische vragen, tref ik aan als hij schrijft over 'bijbelse motieven', die vaak in stelling worden gebracht bij een beroep op de Schrift 'menselijkheid', 'schepping', 'verzoening', 'verlossing', 'koninkrijk', etc. Nog steeds is hij er beducht voor dat zulke motieven een eigen leven gaan leiden en tegen concrete bijbelteksten worden uitgespeeld. Hij wil geen geïsoleerd tekstberoep (dat is biblicisme), maar ook geen selectie van teksten vanuit zijn motief. Heel de Bijbel moet meeklinken.

Toch treft mij in deze nieuwe druk een nieuwe zin: 'Die motieven zijn zelf prima en ieder werkt ermee' (Douma 1997, 69). De toon is minder afwerend. De gereformeerde theologie raakt een zekere naïviteit bij het gebruik van de Bijbel kwijt. 'Ieder werkt ermee': ook een gereformeerd ethicus gebruikt schriftgegevens niet 'onbevangen' en 'onbevooroordeeld'. Hij zet ze – misschien onbewust – in een bepaald theologisch kader, zoals bijvoorbeeld zulke motieven dat vormen. Ook een gereformeerde visie op het schriftberoep kan zomaar selectief blijven en moet dus steeds weer erop bedacht zijn om Gods hele openbaring te verrekenen. In het volgende artikel noem ik wat kritische vragen bij Douma's visie op het schriftgebruik.

¹ Na het laatste artikel noem ik de literatuur waarop ik zinspeel.

Uit de kerken

Adreswijzigingen e.d.

Buitenpost * **Scriba:** K.H. Antuma, Wollegras 10, 9285 LN, tel. (0511) 543084. **Evang.comm.:** T. Spinder, Bernhardlaan 54, 9285 TT, tel. (0511) 541610. **Kerkblad:** De Fontein: K.H. Antuma, zie Scriba.

Daarlerveen * **Scriba:** H. Schalk, De Lepelaar 2, 7671 WK Vriezenveen, tel. (0646) 562811.

Dordrecht * **Predikant:** D. de Jong, van Ravestep-erf 168, 3315 DL, tel. (078) 6213006, postb. 1003594. **Naamlijst predikanten:** D. de Jong, pag. 373.

Emmen * **Predikant:** F.J. Bijzet, Uilenveld 133, 7827 GH, tel. (0591) 677420, bankr. 38.90.60.763.

Guelph * **Predikant:** e-mail aj-pol@cleannet.net. **Scriba:** G.B. van Woudenberg, tel. (519) 821-5521. **Haren (Gr.)** * **Scriba:** C.G. Rienks, Oosterweg 73, 9751 PC, tel. (031) 5343848.

Hooghalen * **Kerkenraad:** Laaghalerveen 23, 9414 VR. **Scriba:** H.J. Huberts, Stationsstraat 3, 9414 TH. **Kampen** * **Kerkenraad:** Cello 1 8265 RK. **Scriba:** A. van Fraassen, Concertlaan 122, 8265 RZ, tel. (038) 3331818. **Kerkbureau:** do. 18.45-19.15 uur sectie Noord Eudokiakerk, J.T. Sikkema, Wederiklaan 59, (038) 3322417, sectie Zuid Bazuinkerk, A. van Faassen, zie Scriba. **Koster Eudokiakerk:** R. van Til, Veenmos 91, tel. (038) 3311915. **Koster Bazuinkerk:** J.O. de Wit, Melde 3, tel. (038) 33221080. **Diensten:** 9.30 en 16.30 uur, sectie Noord, Eudokiakerk, Wederiklaan 54, tel. (038) 3316273. **Sectie Zuid, Bazuinkerk, Cello 1, tel. (038) 3331927.** **Ommeren** * **Scriba:** E. Sytsma, Koekebloemstraat 20, 7731 WB. **Evang.comm.:** T. Spinder, Bernhardlaan 54, 9285 TT, tel. (0511) 541610. **Kerkblad:** De Fontein: K.H. Antuma, zie Scriba.

Rijnsburg * **Predikant:** P.L. Storm, (071) 4025485. **Scriba:** G. Star, Wingerd 4, 2231 PJ, tel. (071) 4026218.

IJsselmuiden * **Scriba:** J. Haveman, Simon Johannesstraat 13, 8271 TR, tel. (038) 3330965. **Diensten:** per 1 juni 1998 9.15 uur.

Studentenvereniging * **Ver. van Geref. Studenten te Wageningen (VGSW):** Arianne de Blaey, praeses; Marja Vreugdenhil, abactis; Jan den Boer, fiscus; Peter van Veen, assessor. **Stichting GKC** * Postbus 40096, 8004 DB Zwolle.

DIACONAAT IN VERANDERING

J. Lenting

*In juni 1996 besloot de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs om aan het **Generaal Diaconaal Deputaatschap (GDD)** toestemming te verlenen een professionele kracht aan te trekken voor de dienstverlening aan de diakenen. Het GDD is in het najaar van 1996 aan die opdracht begonnen. Dat resulteerde in de oprichting van het Diaconaal Steunpunt en de benoeming van een diaconaal consulent per 1 maart 1997. Hoe staat het met deze jongste loot aan de kerkelijke stam?*

Ondersteuning

Het besluit van de Generale Synode van Berkel over dienstverlening aan de diakenen kwam niet zomaar uit de lucht vallen. Al jaren lang was er de wens van de diakenen om een landelijk aanspreekpunt en steunpunt te hebben voor diaconale zaken. Die wens werd vooral verwoord door de Centrale Diaconale Conferentie (CDC), het platform van alle gereformeerde diakenen dat eens per jaar bijeenkomt.

Het was de CDC die werkgroepen instelde om de behoefte aan ondersteuning bij de diakenen te peilen. In 1993 een eerste werkgroep en op de CDC van 1994 een vervolgwerk —

Deze werkgroepen deden hun huiswerk goed. Door middel van inventarisaties en werkconferenties met diakenen werd de noodzaak en de haalbaarheid van landelijke ondersteuning onderzocht.

Het eindrapport van de tweede werkgroep Landelijke Diaconale Ondersteuning, met de titel 'Tot uw

dienst', werd aanvaard op de Centrale Diaconale Conferentie van 1995 en werd daarna via de kerkelijke weg voorgelegd aan de synode van Berkel.

Het belangrijkste punt uit deze voorstellen was het benoemen van een beroepskracht die vanuit zijn profesie het beleid van de deputaten zou kunnen uitvoeren en als dagelijks steunpunt en toerustingspunt voor de diakenen zou kunnen fungeren.

Op basis van het werkgroeprapport en vanwege de brede adhesie vanuit de kerken raakte de synode overtuigd van de noodzaak van deze landelijke ondersteuning voor de diakenen.

Unaniem besloot de synode om aan het deputaatschap toestemming te verlenen tot benoeming van een beroepskracht over te gaan.

Instructie van het Generaal Diaconaal Deputaatschap

Met het oog op de komst van een diaconaal consulent werd de instructie van het GDD uitgebreid.

De beroepskracht moest immers onder de verantwoordelijkheid van het GDD vallen. In verband daarmee werden o.m. de volgende opdrachten aan de instructie toegevoegd:

- * diaconaal beleid zowel plaatselijk als landelijk ondersteunen en helpen vorm geven
- * de diakenen voorzien van actuele en overzichtelijke informatie
- * de deskundigheid van diakenen helpen bevorderen
- * met classicale en provinciale diaconale deputaten overleggen, hen te stimuleren en eventueel voorstellen te doen voor verbetering van hun instructies.
- * een netwerk van deskundigen op te zetten die bereid zijn diakenen te adviseren

De synode besloot verder dat de evaluatie van het Diaconaal Steunpunt zou plaats vinden door de Generale Synode in het jaar 2002. Dan wordt beoordeeld of en hoe het werk van het steunpunt gecontinueerd gaat worden.

Binnen de kaders van deze synode-instructie hebben deputaten vervolgens een taakomschrijving voor de te benoemen functionaris vastgesteld. De functienaam 'diaconaal consulent' was toen inmiddels geboren en het beoogde landelijk centrum kreeg de naam: Diaconaal Steunpunt (DS).

Op 1 maart 1997 ging het DS van start onder verantwoordelijkheid van het Generaal Diaconaal Deputaatschap.

Als regel woont de diaconaal consulent alle bijeenkomsten van de deputaten bij; hij bereidt de bijeenkomsten (mede) voor en zorgt voor de uitvoering van afgesproken beleid.

Diaconale thema's uit de praktijk van het diakenambt, die om een visie of om een standpunt vragen, worden door de consulent voorbereid en aan de deputaten voorgelegd. Een voorbeeld van dit laatste is de verdere bezinning op het zgn. extern diaconaat, dat wil zeggen de diaconale aandacht die er vanuit onze kerken behoort te zijn voor de nood in de samenleving.

Meerjarenbeleid van de deputaten en van het Diaconaal Steunpunt

Om in 2002 op een verantwoorde wijze te kunnen evalueren is het nodig om een aantal doelstellingen te formuleren voor het **deputaat**-schap en voor het **Diaconaal Steunpunt**.

In het begin van 1998 is een meerjarenplan vastgesteld waarin de onderscheiden opdrachten van deputaten en diaconaal consulent zijn vastgesteld. Enkele onderdelen van dit **meerjarenbeleid zijn**:

- * helpen bij het ontwikkelen en praktiseren van een Schriftuurlijke en eigentijdse visie op diaconaat
- * voorlichting geven over en invulling geven aan het begrip 'diaconale gemeente'.
- * daadwerkelijk als **dagelijkse** vraagbaak **fungeren** voor diakenen
- * een jaarlijks **toerustingsprogramma** aanbieden aan diakenen om de kwaliteit van het diaconaat te bevorderen.
- * oriëntatiebijeenkomsten voor pas **gekozen** diakenen
- * **systematische** en praktische voorlichting over diaconale onderwerpen met name via het blad *Dienst*
- * onderzoeken van de behoefte aan en het aanbod van 'gereformeerde zorg'
- * **onderhouden** van werkcontacten met de TU in Kampen voor wat betreft het diaconaat
- * **ondersteunen** en verbeteren van de classicaleen provinciale diaconale structuren.
- * bevorderen van de samenhang en de **samenwerking** tussen de on-

derscheiden **ambten** met het oog op de opbouw van de gemeente

- * ondersteunen van diakenen bij het geven van goede voorlichting aan de gemeente over **diaconale thema's**.
- * ondersteunen van regionale diaconale initiatieven

Op deze wijze wordt er systematisch gewerkt aan de directe en indirecte ondersteuning van de diaken.

Ervaringen en uitdagingen

Intussen zijn we ruim een jaar verder.

Sinds maart 1997 zijn vanuit het Diaconaal Steunpunt tal van activiteiten ontplooid voor de diakenen in allerlei verbanden.

Een belangrijk initiatief was de presentatie van een **toerustingsprogramma** voor diakenen op de CDC van juni 1997. In dit **programma** werden een aantal diaconale **toerustingsbijeenkomsten** aangeboden waarop diakenen konden intekenen. Voor deze **bijeenkomsten** bleek een grote belangstelling te bestaan. Bijna 600 diakenen hebben in de periode **tussen** september 1998 en april 1999 aan **eh** van de **bijeenkomsten meegedaan**. Onderwerpen op deze bijeenkomsten waren:

- * Oriëntatie voor pas gekozen diakenen
- * Extern diaconaat (barmhartigheidsbetoon buiten de eigen gemeente)
- * Diaconie en zusterhulp
- * **Kerk** en asielzoekers
- * Diaconie en financiële **steun** aan gemeenteleden

Enkele bijeenkomsten werden gehouden met medewerking van het GVI.

De deputaten hebben besloten om eik jaar zo'n **toerustingsprogramma** aan diakenen aan te bieden. De onderwerpen zullen van jaar tot jaar **verschillen**.

Naast deze **vorm van** ondersteuning waren er de dagelijkse adviezen aan de diaconieën. In het seizoen

1997-1998 hebben enkele honderden diakenen het Diaconaal Steunpunt om advies en informatie gevraagd. Die vragen zijn veelsoortig. **Enkele** rubrieken springen er uit:

- * financiële ondersteuning aan gemeenteleden en **schuldhulpverlening**;
- * asielzoekers en vluchtelingen
- * de samenwerking tussen de drie **ambten**
- * de gevolgen van echtscheiding
- * extern diaconaat (helpen naar buiten)
- * diaconale-gemeente zijn
- * psyche-sociale nood
- * de werkwijzen mogelijkheden van gereformeerde **zorginstellingen**
- * het opstellen van een diaconaal werkplan
- * doel en inrichting van het **diaconaal huisbezoek**

In de schriftelijke voorlichting via het blad *Dienst* **krijgen** deze onderwerpen ook aandacht. Verder wordt er gewerkt aan het opbouwen van enkele **informatiesets** voor diakenen over deze en vergelijkbare onderwerpen.

Nu veel vragen van diakenen bij het Diaconaal Steunpunt samenkomen, worden ook knelpunten en lacunes beter zichtbaar. Een voorbeeld.

Veel diaconieën **en gemeenten** hebben of willen een extern diaconaal project. **Zij** willen **christelijke** barmhartigheid tonen aan een wereld in nood. Zulke initiatieven kun je beschouwen als 'evangelieverkondiging met de daad'. Het is de liefde van Christus zichtbaar en tastbaar maken. Dat is een goede diaconale houding.

Het ontbreekt ons echter aan praktische criteria voor de beoordeling van dit extern diaconaat. **Wanneer kunnen** diakenen of kunnen gemeenteleden in een diaconaal project stappen en **wanneer** niet? Wat betekent het verschil in verantwoordelijkheid **van** diaconie **en** gemeente voor het **betonen van** christelijke **barmhartigheid** 'naar buiten'? Aan zulke vragen willen GDD en DS in de komende tijd

aandacht schenken.

Een ander voorbeeld. We kennen tal van gereformeerde hulpinstellingen. Zij bieden hulp aan kerkleden in nood. De vraag is belangrijk: zijn er witte vlekken in het: gereformeerde hulpaanbod? Is er voldoende (gereformeerde) zorg voor psychiatrische patiënten, voor verslaafden, voor crisisopvang? Ook daarover willen deputaten zich met het DS een mening vormen.

Zo zijn er meer uitdagingen te noemen die tot 2002 op de agenda van het GDD en van het DS staan. We hopen daarover in de komende tijd nog enkele artikelen in dit blad te publiceren.

Directe en Indirecte steun aan diakenen

In het afgelopen jaar is een begin gemaakt met enkele andere opdrachten van de synode. Zo werd een eerste bijeenkomst gehouden met klassicale en provinciale diaconale deputaten over hun regionale activiteiten. In het najaar van 1998 staat een soortgelijke bijeenkomst gepland met alle klassicale en provinciale comités van diakenen.

Diakenen hebben veel behoefte aan uitwisseling van diaconale ervaringen. Daarin voorzien de regionale diaconale conferenties.

Dat geldt ook voor de landelijke Centrale Diaconale Conferentie. Met het comité van de CDC wordt er gesproken over taken en taakverdeling.

Met de Theologische Universiteit in Kampen bestaat een geregeld contact over het thema diaconaat. Vanuit het Diaconaal Steunpunt worden zo nu en dan gastlessen verzorgd in Kampen over praktisch diaconaat.

Vanaf de oprichting van het Diaconaal Steunpunt bestaan er goede contacten met het Diaconaal Bureau van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Veenendaal. Binnen de CGK bestaat al jaren ervaring met een Diaconaal Bureau. In overleg tussen de resp. deputatieschappen wordt nagegaan hoe de

beide diaconale bureaus meer van elkaars producten en diensten gebruik kunnen maken

Tot slot

Eén jaar Diaconaal Steunpunt heeft geleid tot een completer beeld van de praktijk van het diaconaat. Knelpunten en lacunes worden zichtbaar. Vragen komen op. Schieten onze kerken niet tekort in het extern diaconaat? Wat zijn criteria hiervoor? Wat is het doel van diaconaal huisbezoek? Hoe moet het toekomstig aanbod van gereformeerde zorg er uit gaan zien. Hoe kunnen diakenen reageren op de toename van eenzaamheid en psychische nood? Hoe functioneert een 'diaconale gemeente'? Met zulke vragen worden diakenen vandaag geconfronteerd.

Daaraan zal in de komende vier jaar worden gewerkt; allereerst door de diakenen zelf. Uit hun manier van werken moet zichtbaar worden of het diaconaat meer inhoud krijgt. Het GDD en het DS willen daarbij helpen en stimuleren.

Op de Generale Synode van 2002 zal – Deo Volente – de eerste balans worden opgemaakt. Er is binnen de gereformeerde kerken veel nagedacht en geschreven over diaconaat. Het lijkt erop dat die 'erfenis' vandaag in praktisch handelen wordt omgezet.

Dat is een ontwikkeling waarvoor we dankbaar kunnen zijn. Immers, diaconaat is niet minder dan zichtbaar en tastbaar de liefde van Christus uitdelen. Dat maakt ontzettend rijk!¹

¹ Het Diaconaal Steunpunt stelt het bijzonder op prijs om reacties en suggesties te krijgen over diaconale thema's. Lezers kunnen reageren naar Diaconaal Steunpunt, Postbus 682, 8000 AR Zwolle (tel. (038) 4270480, E-mail: diaconia@worldonline.nl).

Verschenen

HET EEUWIG EVANGELIE VAN DE ZON

tegenover de theologie van professor J. van Bruggen en 33 lichtvaardige exegese van het Woord; een pleidooi voor het christelijk geloof; 215 blz., door ds. J. Hoorn. Verkrijgbaar bij de gereformeerde boekhandel of door overmaking van 24,50 + f 5.00 porti op giro-nr. 71889 t.n.v. Stichting Sola Scriptura, Westerlaan 8, 8011 CB Zwolle

Huisstijlen: Briefpapier, env., visitekaartjes

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10-3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 96

HANDBOEK 1998

Ten dienste van de Geref. Kerken in Nederland onder redactie van dr. W.G. De Vries

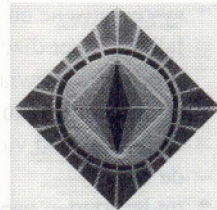
- * Maar liefst 416 pagina's met duizend en een adressen.
- Uitgebreid Jaarverslag waarin de belangrijkste kerkelijke gebeurtenissen zijn opgenomen.

416 pagina's, paperback, f 7,50.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, telefoon 0113-215591

HANDBOEK 1998

Ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland

Redactie: Dr. W.G. de Vries

uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V. - Goes

HET TOETSEN VAN DE GEZANGEN(LIJST) 1

J. Smelik

Kerk en muziek

Sinds het Deputaatschap Kerkmuziek in december 1997 een selectielijst met 255 gezangen ter beproeving publiceerde, zijn velen enthousiast aan het toetsen geslagen. Er wordt langzaam maar zeker een tendens zichtbaar hoe men met de gezangenlijst aan het werk gaat; welke criteria men dikwijls aanlegt en welke punten van kritiek regelmatig geuit worden.

Dankbaar kunnen we constateren dat de gezangen in diverse gemeenten grondig bekeken worden. Naast waardering voor gezangen worden ook vragen gesteld. Op bepaalde gezangen wordt kritiek uitgeoefend, die ons aller aandacht verdient. In twee artikelen wil ik een aantal zaken bespreken die bij het beoordelen van de gezangen(lijst) regelmatig aan de orde komen. Hierbij gut ik onder meer uit beoordelingen die in de pers verschenen zijn en toetsingsrapporten van plaatselijke commissies. Het worden geen artikelen waarin het mij gaat om het beoordelen van concrete gezangen. Het zal meer gaan over de wijze waarop we koordelen en de maatstaven die we daarbij aanleggen.

Formele bezwaren

Allereerst wil ik aandacht geven aan een paar formele bezwaren, die in diverse gemeenten spelen. In de gezangenlijst staan liederen die in de afgelopen decennia door deputaatschappen en/of synoden beoordeeld en afgewezen zijn. Nu was dat ook al het geval met liederen die door vorige deputaten in de lijst met 106 gezangen waren opgeno-

men. Sinds de verschijning van het Rapport *Studiedeputaten* Eredienst 1995 is verschillende keren opgemerkt dat deputaten de argumenten van vorige synoden en deputaatschappen voor de afwijzing van gezangen uit het Liedboek niet hebben getoetst. Hetzelfde verwijt wordt nu gemaakt naar het huidige deputaatschap: er worden liederen voorgesteld die eerder afgewezen zijn door synoden en deputaatschappen. En dus zouden deputaten zich – conform de kerkorde – moeten confronteren met die besluiten. Nu is confrontatie met werk van vorige deputaatschappen kerkrechtelijk niet vereist en hebben kerken en deputaatschappen alleen te maken met besluiten en gronden van synoden. Daarmee heeft het vorige deputaatschap zich wel degelijk geconfronteerd. In haar rapport constateerde zij dat in het verleden geen verantwoording werd afgelegd waarom Liedboek-liederen een plaats in het gezangboek ontzegd werden (Rapport *Studiedeputaten* Eredienst 1995, 114). Nadat ook een synodecommissie zich hierover gebogen had, stelde de Generale Synode van Berkel & Rodenrijs 1996: 'deputaten hebben zich nadrukkelijk geconfronteerd met de

besluiten van voorgaande synoden ten aanzien van de gezangbundel, maar daarin geen argumentatie voor de afwijzing van de gezangen uit het Liedboek kunnen vinden.' (Acta G.S. Berkel & Rodenrijs 1996, art. 64, Grond 2).

Het punt waar het hier om draait is dat synoden wel getoetst hebben, maar dat we doorgaans alleen de uitslag van die beoordeling weten en niet de argumenten. Dat geldt trouwens in veel gevallen ook voor deputaatschappen. In de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984/1985 lezen we bijvoorbeeld dat deputaten het hele Liedboek voor de Kerken hebben bekeken of er nog geschikte Schriftberijmingen in te vinden waren. Dat was niet het geval. De woordvoerder van het deputaatschap vond het niet nodig aan het kerkvolk verslag te doen van alle mislukte pogingen (Acta G.S. Heemse 1984/1985, III, art. 216). Omdat je niet weet op grond waarvan (Liedboek-)liederen afgewezen zijn, is het onmogelijk een beslissing te weerleggen.

Laat ik een aantal voorbeelden noemen. Ten aanzien van lied 231 (Wij knielen voor uw zetel neer) uit het Liedboek is verwezen naar een beoordeling door deputaten aan de synode van Kampen 1975. Slaan wij het desbetreffende rapport erop na, dan lezen we daar alleen dat het lied in het Liedboek 4 coupletten telt en dat de bewerking van Hasper een verbetering werd geacht. Punt. Argumenten ontbreken. Waarmee moeten we ons dan confronteren? En wat moet eventueel (beargumenteerd) weerlegd worden? Hetzelfde geldt voor de beoordeling van deputaten aan de synode van Groningen-Zuid 1978 ten aanzien van Lied 48 (Het Gebed des

Heren). In het rapport wordt alleen de stelling betrokken dat de vertaling van dit lied door Jan Wit en J.W. Schulte **Nordholt** onvoldoende aansluit aan de Schrift en de verklaring van het 'Onze Vader' in de catechismus (wie had dat laatste als voorwaarde gesteld?). **Ook** dit is een standpunt zonder onderbouwing.

~~Het~~ lied 'Ontwaakt, gij die slaapt, en sta op uit de doën' (LvK 462) is in deputatenrapporten en op synoden meermalen genoemd. In de Acta van de synode van Kampen 1975 lezen we uitsluitend dat het lied, dat **door** deputaten **was** voorgesteld, niet aanvaard werd (Acta G.S. Kampen **1975**, art. 429). Op de synode van Heemse 1984/1985 werd het lied door de synodecommissie naar voren geschoven, **maar** niet aanvaard (Acta G.S. *Heemse 1984/1985*, art. 217, p. 118-119). **Ook** hier werden geen (inhoudelijke) argumenten voor **de afwijzing** gegeven.

En **zo** zouden veel meer voorbeelden aan te dragen zijn. Duidelijk is dat je het onmogelijke verlangt om beslissingen, waarbij de onderbouwing ontbreekt, **aan** te vechten. Het enige wat je wel kunt doen, is aangeven waarom een bepaald lied wel gezongen kan worden.

Toetsen (in de eredienst)

In menig gemeente aarzelt men om de **aangeboden** gezangen in de kerkdiensten te gaan zingen. De liederen zijn immers (nog) niet definitief goedgekeurd. Bovendien zou beproeven in de liturgie niet wenselijk en bovendien ongebruikelijk **zijn**.

Het toetsen in de eredienst van zaken die niet definitief zijn goedgekeurd door een synode is **geen** nieuwigheid binnen de Gereformeerde **Kerken**. Zo werd het korte **avondmaals**formulier ter toetsing door de Generale Synode van Hattem 1972/1973 **vrijgegeven** voor gebruik in de eredienst (Acta G.S. *Hattem 1972/1973*, art. 96, 98).

Wat gezangen betreft: in één van de

gronden bij haar besluit verwijst de synode van **Berkel & Rodenrijs** naar haar voorgangster uit 1975. De Generale Synode van Kampen 1975 gaf **immers** al een proefbundel uit die in de eredienst gebruikt mocht worden. Tegen dit besluit lag op de Generale Synode van Groningen 1978 een bezwaar van de Gereformeerde Kerk te **Neede op tafel**. De synode sprak echter uit dat de te toetsen **psalmberijming** in het bijzonder tot haar recht komt in de eredienst en dat derhalve de eredienst **een** zeer **geschikte** gelegenheid biedt om de kerkleden bekend te maken met de in deze bundel vrijgegeven berijmingen (Acta G.S. Groningen **1978**, art. 31X). Mijns inziens geldt dit ook voor de gezangen. In het bijzonder bij de gezangen voor doop en avondmaal is het zeer wenselijk dat ze liturgisch **gebruikt** worden.

Aan het toetsen van de gezangen zitten inhoudelijke, **taalkundige** en muzikale aspecten. Wat de **taalkundige** en muzikale aspecten van de voorgestelde liederen **betreft**, **kan** het volgende gezegd worden. Zowel door het vorige **deputaatschap**, als op de synode en door het huidige **deputaatschap** is betoogd: de Liedboek-liederen zijn rond 1973 al door deskundige commissies getoetst. Hoewel je – helemaal na 25 jaar – over verschillende liedteksten en **melodieën** best van mening kunt en **zult** verschillen, over het geheel genomen biedt het Liedboek gezangen die **poëtisch** en muzikaal al **grondig** beoordeeld zijn en op die punten **verantwoord** gebruikt kunnen worden.

Het lijkt mij dus **van belang** om met **name** aandacht te schenken aan de inhoudelijke aspecten **van** de liederen. **Als** ik het goed **begrepen** heb, hebben deputaten zich ook **vooral inhoudelijk met** de liederen geconfronteerd. Ten aanzien van **diverse liederen zal ook op** dit punt best verschil van inzicht zal bestaan. Maar **ook** hier mag duidelijk zijn dat de liederen niet 'zomaar', zonder voldoende toetsing vooraf, vrij-

gegeven worden voor liturgisch **gebruik**. Er wordt niet onverantwoord gehandeld.

Bovendien hebben kerken ook altijd de mogelijkheid alleen **die** liederen in de eredienst te gebruiken die eerst ook nog eens inhoudelijk door een plaatselijke commissie (**en/of** kerkenraad) beoordeeld zijn. Wie vindt dat te weinig mensen de gezangen inhoudelijk bekeken **hebben** voordat ze in de kerkdienst gebruikt gaan worden, **kan** dus op deze manier een extra zekerheid ('toetsingsronde') inbouwen. Wat het **gebruik van de 'nieuwe' liederen** in de eredienst betreft, heeft niemand bepaald dat **keuze** 'alles of **niets**' is.

De synode **van Berkel & Rodenrijs** was m.i. terecht van oordeel dat de toetsing niet **van** zodanig experimentele of kritisch-analytische aard is, dat deze zich **niet met** het karakter van de eredienst zou verdragen. In de procedure en voordracht **van** gezangen is voldoende zorgvuldigheid **ingebouwd** zodat er geen risico is **van ontheiliging van** de eredienst (Acta G.S. *Berkel & Rodenrijs 1996*, art. 64, grond 522, 5.2.3).

In verschillende gemeenten wordt **ook** de **vraag** gesteld of deputaten de gezangen wel kunnen **vrijgeven**. Is dat niet in strijd met artikel 67 uit de kerkorde, waar bepaald **wordt** dat in de eredienst alleen liederen gezongen mogen worden die door de synode zijn goedgekeurd? Dat lijkt **mij** niet het **geval**. Het is **immers** de **synode** geweest die **deputaten** opgedragen **heeft** gezangen ter toetsing de kerken aan te bieden. Deputaten **doen** niets anders dan een door de **synode** gegeven opdracht uitvoeren, volgens een door de **synode** vastgestelde procedure. Het **gaat** dus **per definitie** om gezangen die de synode (voorlopig) vrijgeeft voor liturgisch **gebruik**.

Liedboek 2000

Een andere **vraag** die wel gesteld wordt hangt **samen** met het volgen-

de. Op dit **moment** bestaat er een project onder de naam Liedboek-2000. Het betreft **een** project **bui-**
nen de SoW-kerken **dat eventueel**
moet leiden tot herziening, **aanvul-**
ling of vervanging van het huidige
Liedboek voor *de* Kerken. Op dit
moment is nog **erg** onduidelijk wat
er met het Liedboek gaat gebeuren.
Suggesties dat wij bezig zijn een
liedbundel in te voeren die over een
paar jaar alweer achterhaald is, zijn
dus wat voorbarig. Het is trouwens
überhaupt onjuist dat deputaten het
Liedboek als bundel hebben inge-
voerd, zoals hier en daar geponeerd
wordt. Er worden gezangen ter
toetsing vrijgegeven die – om goe-
de redenen – uit één liedbundel af-
komstig zijn. Dat is een essentieel
verschil.

Ook al omdat het vrijwel ondenk-
baar is **dat** een **zeer grote** groep lie-
deren, die deputaten nu geselec-
teerd hebben, niet in een eventueel
nieuw of gewijzigd liedboek terecht
zullen komen. Naar **mijn oordeel is**
het niet **reëel** te **betogen/suggereren**
dat **we** gezangen invoeren (beproe-
ven) **die** over vier **jaar** in andere
kerkgenootschappen verouderd
zijn. **In** ieder geval zal een eventu-
eel nieuw liedboek niet voor 2006
gereed zijn.

Herkomst liederen

Een probleem apart is in **hoeverre**
uitspraken, **overtuigingen** en derge-
lijke van dichters en **liedboeksa-**
menstellers relevant zijn bij het be-
oordelen van liederen. Moet de her-
komst van de liederen betrokken
worden bij onze toetsingsarbeid?
Op kerkenraden en door gemeente-
leden is onder meer als bezwaar te-
gen de **gezangenlijst** aangevoerd
dat de liederen uit een ongerefor-
meerde bundel afkomstig **zijn**.
Om met dat laatste te beginnen: de
helft **van de** gezangen uit **Gerefor-**
meerd Kerkboek is al afkomstig uit
niet-gereformeerde liedbundels **en**
zou dus vanwege hun herkomst
verwijderd moeten worden. Beter is
naar mijn overtuiging om liederen
op hun eigen, interne waarden te

beoordelen. Evenmin geloof ik dat
een evenwichtige beoordeling van
het **lied** onderzoek vergt naar de
theologische ligging van auteurs of
samenstellers van liedbundels. Dat
is **ook** een onbegaanbare weg, die
de Gereformeerde Kerken in het
verleden **ook** niet **hebben** willen be-
wandelen.

Ter illustratie: op de Generale Sy-
node van Hogeveen 1969/1970 te-
kenden een tiental kerken bezwaar
aan tegen het aanvaarden van de in-
terkerkelijke psalmberijming **omdat**
daarin ook berijmingen van Jan Wit
voorkwamen. Wit had begin 1969
in **een** televisie-interview blijk ge-
geven van een **onchristelijke** le-
vensopvatting. De synode was ech-
ter **van oordeel** dat 'niet incidentele
uitlatingen **van** een der **dichters**,
maar de materiële inhoud van de
berijming bepalend is' (Acta G.S.
Hogeveen, art. 278). Ik **zou** er
sterk voor willen pleiten dat de ker-
ken vanuit deze optiek de gezan-
gen(lijst) gaan beoordelen.

Temeer omdat het mee laten wegen
van de herkomst **van** liederen ons
ook heel makkelijk op het **verkeer-**
de been kan **zetten**. Een voorbeeld:
vanuit de wetenschap dat Huub
Oosterhuis raams-katholiek is, is
bezwaar aangetekend tegen het lied
'Zolang er mensen zijn op aarde'
(LvK 448). Want bij de regels 'Gij
hebt uw Zoon **aan** ons gegeven, zijn
lichaam **is** het levend brood' (strofe
4) zouden we natuurlijk moeten
denken aan de roomse **avondmaals-**
leer. Hier was men dus **niet** op de
hoogte dat Oosterhuis weinig moet
hebben van de transsubstantiatie-
gedachte. **Belangrijker** vind ik nog
dat de versregel an sich op geen en-
kele manier **verwijst** naar het room-
se offer-dogma. De regel bepaalt
ons daarentegen wel bij schrift-
plaatsen als Johannes 6:32-35 en
1 Korintiërs 10:16.

Taaltheologie

Een vraagstuk in discussies over de
gezangenlijst is **geregeld** in hoever-
re **diverse** liederen uit het *Liedboek*
onlosmakelijk **verbonden** zijn met

de zogeheten taaltheologie van de
liedboek-dichters. **Taaltheologen**
stellen zich bij 'het woord' iets an-
ders voor dan **gereformeerden**: de
taal (het woord) heeft een **schep-**
pende kracht **die** je kunt vergelijken
met het Woord. Er wordt wel ge-
steld dat **we** daarom niet met Jan
Wit kunnen zingen over 'Het
woord dat u ten leven' (LvK 7) of
'het woord **van** den beginne' (LvK
93:3).

Maar moeten we alle gezangen **van**
taaltheologen waarin deze en aan-
verwante versregels voorkomen, in-
derdaad als '**ongereformeerd**' af-
wijzen? Ik geloof van **niet**. Het gaat
namelijk om **termen**, woorden en
versregels die op zichzelf niet naar
taaltheologisch gedachtengoed ver-
wijzen. Het hangt er dus **maar** net
vanaf hoe je – los van de liedtekst –
bepaalde uitdrukkingen en versre-
gels interpreteert, invult.

Maar dat geldt evengoed voor lie-
deren uit het huidige gezangboek.
Daar staan ook **liederen** in die je op
grond van hun theologische achter-
grond kunt afkeuren. Het is niet zo
moeilijk om het lied 'Nooit kan 't
geloof teveel verwachten' (gez. 37)
te ontmaskeren als **een** product van
het Rationalisme. **Ook** zijn makke-
lijk **kritische** vragen te stellen bij
gezag 32 ('De **kerk van alle tij-**
den'). Want de opvatting van de
anglicaanse **geestelijke Samuel**
John Stone over de 'kerk' is wezen-
lijk anders dan de gereformeerde
visie. En kunnen wij **met Stone** dan
wel zingen over de **kerk**?

Of **wat te denken van Gezag 31**:
'God is getrouw, **zijn** plannen falen
niet, Hij kiest de zijnen uit, Hij
roept die allen'? **Zou Hendrik Pier-**
son, die de liedtekst **dichtte**, hier
wel de **gereformeerde** leer van de
uitverkiezing uit hebben willen dra-
gen? De 'uitverkorenen' zijn vol-
gens Pierson toch primair de 'ver-
worpenen der **maatschappij**' waar
hij zoveel **barmhartigheidswerk**
voor heeft verricht.

Boe het ook precies zij, bij de drie
genoemde liederen uit het kerkboek
vullen wij zonder problemen de ge-
reformeerde leer in. Waarom zou-

den het bij de nu aangeboden gezangen uit het Liedboek opeens anders (moeten) werken?

Bovendien, als we de 'taaltheologische' gezangen zouden afwijzen, dan zou dat ook voor de psalmberijming van de *Liedboekdichters* moeten gelden. En uit die berijming hebben we bijna vijftig psalmen overgenomen. Die zouden we **dus ook opnieuw moeten bekijken**. In psalm 119 tref ik bijvoorbeeld de volgende zinnen aan: 'neem van uw knecht niet weg uw taal en teken' (Psalm 119:28) en: 'Van oudsher weet ik dat uw woord alleen ons is gegeven tot een eeuwig teken' (Psalm 119:57). We hoeven ons geen illusies te maken over de achterliggende **gedachten** die de berijmers bij deze regels hadden. **Toch** zingen we **deze** berijming zeer frequent. Hieruit blijkt dat we er kennelijk geen enkel probleem mee hebben om de woorden **schriftuurlijk** in te vullen. Het gebeurt als vanzelf. Na

25 jaar Liedboek heb ik ook **niet** het idee dat de liederen het aantal **aanhangers** van de woord-theologie heeft doen toenemen. Kortom, ik geloof niet dat liederen die we automatisch schriftuurlijk duiden, in staat **zijn** onschriftuurlijk gedachtegoed de kerken in te dragen, **zoals wel eens beweerd wordt**.

Het lijkt mij vanzelfsprekend wanneer we bij onze toetsingsarbeid inhoudelijke **bedenkingen** vanuit de liedteksten zelf **onderbouwen**. We zijn **verantwoordelijk** voor de

woorden die wij zingen. Niet voor de intenties die de dichter of bewerker met de woorden heeft. Evenmin voor de interpretaties die anderen aan de woorden **meegeven**. Ook in zake ons **liedrepertoire** laten we onze **normen** en waarden niet bepalen door wat anderen denken, doen en laten, **maar** door Schrift en belijdenis.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Ds. J. van Amstel

Over Gods leiding gesproken...

Indien er geen toeval bestaat, maar alles tot in de kleinste details leiding van God is, *waarom gebeuren de dingen dan zo?*

Een boek voor jongeren... en ouderen.

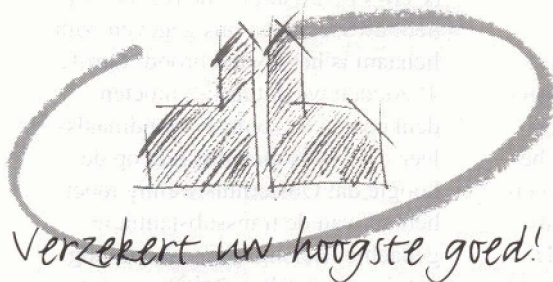
Ing. 112 pag., f 15,90

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

donatus

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

NORMEN EN WAARDEN IN DE OPVOEDING

Jetze J.D. Baas

Opvoeding en onderwijs

Wie heeft er vanmiddag een koek van de schaal gepakt? Moeder mist één van de koeken van de schaal die in de keuken klaar stond. En al was hij ook voor zoonlief Harm bestemd, hij heeft hem nu al ongevraagd gepakt. Moeder zegt dat ze dat niet goed vindt. Dit was de bedoeling niet. Ze wil dat haar kinderen duidelijk onderscheid leren tussen 'mijn en dijn'.

Een dag later staat ze met Harm in de supermarkt. Bij het afrekenen blijkt dat de caissière een fles wijn is vergeten aan te slaan. Zal ze er mee teruggaan? Of had die dame achter de kassa maar beter moeten opletten?

Vader heeft een computer voor zijn werk thuis staan. Hij werkt nog met Word 6.0. Van een vriend kan hij gratis een kopietje krijgen van Word 97. Dat zal zijn werk alleen maar gemakkelijker maken. Maar is dat een legale manier van werken? Of is hier in feite sprake van winkeldiefstal?

aan te geven welke normen en waarden voor ons belangrijk zijn. Vervolgens willen we zien hoe je daar in de opvoeding mee om zou kunnen gaan. We kijken naar enkele voorwaarden en wat bedreigingen kunnen zijn.

Over enige tijd volgt een apart artikel over normen en waarden in het onderwijs.

Begripsomschrijving

Een ander woord voor de normen en waarden opvoeding noemt men wel eens de morele opvoeding. Waarden dat zijn de zaken die je belangrijk vindt in het leven. Wat vind je nu werkelijk van waarde. Waar hecht je belang aan. Voor de opvoeding betekent dat: Wat vind je belangrijk om aan je kind over te dragen. Wat vind jij waardevol? Het is goed om daar eens rustig voor jezelf, als opvoeder over na te denken. Welke waarden vind je belangrijk voor je kind. Schrijf dat eens voor jezelf op. Dat zal al moeilijk genoeg zijn.

Inleiding

Veel politieke partijen hebben 'normen en waarden' hoog in het vaandel staan. Ze willen dat er meer aandacht aan wordt besteed, omdat men vindt dat het er slecht mee gesteld is. Ook vanuit onze geloofsachtergrond zullen we veel waarde hechten aan het handhaven van normen en waarden. Maar als je nu de vraag voorgeschiedt krijgt: Wat bedoel je daar eigenlijk mee, met normen en waarden? Kun je daar dan een duidelijk antwoord op geven? Probeer het maar eens. Je denkt al gauw aan iets van regels.

We moeten duidelijke regels stellen in de opvoeding. En je moet ze niet alleen stellen maar ook handhaven. Nu heeft de term normen en waarden zeker iets met regels te maken. Maar er is meer van te zeggen.

Wat bedoel je daar eigenlijk mee, met normen en waarden?

In dit artikel gaat het vooral over normen en waarden in de opvoeding. We kijken eerst wat normen en waarden zijn. Dan proberen we

Wat vindt je belangrijk om aan je kind over te dragen.

Als je de waarden helder hebt, kun je daar de regels bij bedenken die naar deze waarden leiden of daaraan ontleend zijn. Dat worden dan de normen. Die normen leg je aan je kind op omdat je waarde hecht aan een bepaalde levenshouding.

Een voorbeeld

Je kunt als een belangrijke christelijke waarde in de opvoeding vin-

den dat je kind leert zijn naaste lief te hebben als zichzelf. Je wil dat je kind respect heeft voor de medemens. Daar zijn een aantal namen bij te bedenken. Bijvoorbeeld je wilt niet dat er geroddeld wordt over anderen. Als je boos bent geweest op je kind maak je het weer goed. Als je kind je iets vraagt geef je het antwoord. Moppen of opmerkingen waarin gediscrimineerd wordt worden niet geaccepteerd in je huis.

Door de normen laat je zien welke dingen je belangrijk vindt. Die waarden zullen des te meer tot hun recht komen als je uitlegt waarom je die normen hanteert. Als jij en je kind er bewust mee omgaan.

Waarden

Wat zijn nu voor ons belangrijke waarden in het leven? In het voorbeeld hiervoor is er al één waarde naar voren gekomen: je naaste liefhebben als jezelf, uitgewerkt naar 'je' medemens respecteren?

Een waarde: je naaste liefhebben als jezelf, uitgewerkt naar 'je medemens respecteren'.

Een zeer belangrijke waarde voor ons is ook 'de eer van God'. God liefhebben met heel je hart, heel je ziel en al je verstand. Dat zou je een hoofdwaarde kunnen noemen. Daar kun je een aantal andere waarden aan ontlelen zoals: trouw zijn, Gods heiligheid hoog houden, rechtvaardig zijn, respect voor de cultuur, opofferingsgezindheid, zelfrespect, acceptatie van je zijn. Hierboven zijn al behoorlijk wat waardevolle zaken voor dit leven genoemd. Die lijst is nog lang niet compleet. De lezer kan nog behoorlijk schrappen en/of aanvullen. Ik wil u als ouders/opvoeders oproepen om dit ook daadwerkelijk te doen.

Normen

Wat is 'normaal'? Kun je daar nog wel eenduidig over zijn? 'Zeg Jantine, ruim jij dat speelgoed even op', zegt vader. De reactie van Jantine: 'Waarom? Ik heb daar toch zeker niet mee gespeeld!' Hoe reageer je daarop als ouder. En, hoe komt je kind aan die houding? Je loopt te wandelen in je eigen straat. In een stuk gemeentetuin vlak bij je huis hangt op ooghoogte een leeg Seven-up blikje tussen de struiken. Laat je het daar hangen? Jij hebt die rommel toch zeker niet gemaakt. Het is de taak van de gemeente om de gemeentetuin op te ruimen?

De wet van God geeft de leefwijze aan die past bij de waarde van je leven.

Hoe komen onze kinderen toch aan hun houding? Wat is nu onze norm en waarom hebben we die, of willen we die handhaven?

Als je de de n , die je voor jezelf geformuleerd hebt, ook echt erkent, ontstaan daar de 'regels' bij. Bijvoorbeeld bij 'trouw zijn': Doe wat je hebt beloofd, ook al is het in je nadeel. God blijven liefhebben door regelmatig zijn Woord te onderzoeken, Hem aan te roepen in je gebed Gods heiligheid kun je hooghouden door er voor op te komen als zijn naam misbruikt wordt. Door zelf niet te vloeken, maar Hem juist openlijk te prijzen voor zijn schitterende werk in de natuur. Rechtvaardigheid toon je door als je iets fout hebt gedaan in de opvoeding dat je dat kunt toegeven. Door hoor en wederhoor toe te passen. Door straffen uit drift te bestrijden. Respect voor de cultuurgoederen wordt zichtbaar door je kind te leren naar kunstuitingen te kijken en bewondering er voor op te brengen al snap je misschien niet alles. Door regelmatig naar kunstuitingen te gaan, concerten w dergelijke. Maar ook door respect te hebben voor de muzikale keuzen van je kind, al is dat jouw smaak niet. Bij

de overige genoemde waarden zijn op dezelfde wijze namen te benoemen.

Wij noemen Gods Woord de norm van ons leven. Een samenvatting van die norm vind je in de wet van God. Die woorden geven de leefwijze aan die past bij de waarde van je leven. Die regels zijn compleet gericht op de eer van God. En dat is ons levensdoel. Dat geeft ons leven pas echt waarde. Waardevol leven is beantwoorden aan het doel dat God er mee heeft. Dat geldt voor elk leven: gezonden en zieken. Gehandicapt, of met een perfect werkend lichaam, homo en hetero. De doelstelling is voor iedereen: Hem eren met de gaven die je kreeg. Soms een zeer moeilijke opdracht, maar de bepaler van de waarde weet ook exact wie hij welke opdracht geeft. Geen ding bij geval.

Normen en waarden in de opvoeding.

Wat kun je daar in concrete opvoedingssituaties nu mee? In de eerste plaats is het belangrijk dat we onze waarden kennen. En dat we voor onszelf ook weten waarom we voor die waarden kozen. En we moeten er zelf vervolgens ook van harte achter gaan staan. Dan geven we daar ook de regels bij. Hoeveel invloed heb je als opvoeder op de overname van de waarden door je kinderen? En welke namen leggen we onze kinderen op?

Waardevol leven is beantwoorden aan het doel dat God er mee heeft.

Laten we voorop stellen dat je je kind niet kunt verplichten om later jouw waarden en normen over te nemen. Hoe graag je &t als ouders misschien ook wilt. En als je kind nog jong is lukt het je nog groten-deels om jouw waarden en normen op te leggen. Maar als je kind in de puberteit komt, borrelen vanzelf de

kritische vragen op naar het **waar-**om van je waarden en nomen. **Dan** vraagt een **kind** in feite naar het fundament van je keuzen. En er is geen ander fundament **waar** je op bouwt, ook bij de opvoeding in waarden en normen, dan Christus. Daarom is het van **groot** belang dat we ons bewust zijn van de keuzen die we maken. **Hoe** bewuster je met de keuzen omgaat, hoe meer je er zelf ook naar leeft, des te groter is de kans dat je kind ze **ook** als **waar-**devol in zijn eigen leven zal erkennen.

Je kunt je kind niet verplichten om later jouw waarden en normen over te nemen.

Bij het opvoeden in waarden en normen is de eigen houding van de opvoeder zeer elementair. Het is ook belangrijk dat er een doorgaande lijn zit in de opvoeding. Dat heeft **dus** gevolgen voor de keuze van het onderwijs dat je aan je kinderen wilt laten geven. Als je jouw waarden serieus neemt, kies je niet in de eerste plaats voor een school die de hoogste resultaten **kan** tonen, maar **één** die naar jouw waarden en normen-patroon wil handelen. Andere **beïnvloed**ers van de **morele** opvoeding zijn de massamedia. Hoe ga je daarmee om als opvoeder en hoe leer je je kinderen daarmee om te gaan. Met name de tv brengt regelmatig een **waardenpatroon** de huiskamer binnen die haaks **staat** op jouw christelijke normen en waarden. **Ook** hierin wordt een bewust omgaan met deze middelen verwacht. Steeds bereid om verantwoording af te leggen van je keuzen. Verder gaat er in de puberleeftijd een niet te onderschatten invloed uit van de 'peergroup'. **Met** dat laatste wordt bedoeld de vrienden-groep waar je kind veel mee **om-**gaat. Vaak is het zo: wat die groep **belangrijk** vindt, vindt **jouw** kind ook belangrijk. De samenstelling

van die **groep** is dus van groot belang, **want** er **kan** een negatieve en een positieve invloed **van** die groep uitgaan. Je hebt daar als ouders maar weinig invloed op.

Geef als ouders richting aan in de opvoeding. Dat verwachten de kinderen van je.

Het is voor ouders wel belangrijk om te weten **wat** er **aan waarden** en nomen in de 'peergroup' een rol speelt. De voorwaarde om daarin met je kind mee te kunnen leven is een goed basis-contact met je kind. **Dat** bouw je in **de regel van jongsaf** aan op. Echte interesse voor het leven **van je kind**. Niet om **hem** of haar levenslang te kunnen controleren, **maar** omdat je van je kind houdt wil je weten hoe hij/zij over de dingen denkt. Je respecteert hun keuzen, al mag je ze best ter discussie stellen. Als je maar bereid bent je eigen **waarden en** normen ook ter discussie te stellen. Betrek zeker in **die** leeftijd je **kinderen** in je overleg als volwaardige partners. Je kunt op deze manier je **kind** ook op de weg zetten van het oefenen in **verantwoordelijkheid**.

Voorwaarden

In het voorgaande kwamen al enkele belangrijke voorwaarden voor de opvoeding in normen en **waarden** aan de orde: Het is in de eerste plaats zeer belangrijk om zelf bewuste keuzen te **maken** wat betreft welke normen en **waarden** je **belangrijk** vindt. Vervolgens moet je er ook voor staan en ze zelf voorleven. Geef als ouders richting **aan** in de opvoeding. Dat verwachten de kinderen **van je**. Houdt ze geen holle regels voor. Daar trappen ze heus niet in. Neem je kinderen serieus ook in **hun** keuzen, al zouden die misschien jouw keuzen niet zijn. Voorwaarde is ook dat je bij de opvoeding **rekening** houdt met de **ont-**

wikkelingsfase waarin je **kind** zit. **Bij** een **kind** van drie ga je anders om met de opvoeding in normen en waarden, dan bij je kind van der-tien.

In onze tijd leven **we** in een individualistische maatschappij, zeggen we. Ieder heeft zo zijn eigen waarden en normen. Ik doe dit en jij niet, maar dat moet jij **weten**. Toch heeft ook **deze** tijd zijn eigen waarden: **Technologische** vooruitgang, het leven **moet** vooral leuk **zijn**, we willen het leven in de hand **hebben**(medische wetenschap, abortus, euthanasie) en het hebben van betaald werk is van hoge waarde. Voor een deel kunnen jouw waarden wel eens haaks staan op de keuzen **van** de maatschappij. Het **vraagt** veel strijd en inzet om je eigen **normen** daarin 'boven tafel' te houden. Want je kunt **daarin** in je buurt wel eens alleen komen te staan. Niet voor niets geven sommige opvoeders de strijd maar op. Als je betaald werk een belangrijker **waarde** vindt **dan** het zelf **op-**voeden van je kinderen, dan geven **we** de opvoeding maar uit handen aan **profi's**.

Opvoeden in deze tijd vraagt van de opvoeder voortdurende oriëntatie. En dat kost tijd.

Een voorwaarde voor een **goede** voedingsbodem voor de opvoeding in normen en waarden is het scheppen van een goed klimaat. **Een** goed klimaat heb je nodig voor je planten die moeten groeien. Het is **ook** een **basisvoorwaarde** voor de plant die opvoeding heet. Tenslotte, de belangrijkste voorwaarde voor de christelijke opvoeder is het gebed. Als je bidt maak je jezelf klein. Daardoor wordt Hij groter. Hij is een **werk** aan onze kinderen begonnen. Hij is het **ook** die door Zijn Geest en kracht onze kinderen wil leiden. Hij laat het werk **van** Zijn handen niet varen.

Bedreigingen

We leven in een **verwarrende** tijd. Dat moet zeker bij onze kinderen zo overkomen. Onze christelijke normen en waarden staan vaak zo haaks op die van de wereld om ons heen, dat je **het** idee hebt als christen op een eiland te staan. Daar wil je soms eigenlijk niet aan toegeven. Veel opvoeders voelen zich in deze tijd daardoor onzeker. Er verandert ook zo veel en het gaat zo snel. En je kind vraagt juist om duidelijkheid. Opvoeden in deze tijd **vraagt** van de opvoeder voortdurende oriëntatie. En dat kost tijd. En daar hebben we vaak maar **zo** bitter **weinig** van in voorraad. Maar de opvoeding is het waard. Onze kinderen vragen om duidelijke wegwijzers. Wegwijzers naar het Grote Rijk.

*Als je bidt maak je jezelf klein.
Daardoor wordt Hij groter.*

Een tweede bedreiging wordt gevormd doordat we ons in de opvoeding vaak meer laten leiden doordat we ons er goed bij voelen ('ik heb daar een goed gevoel over'), dan dat we bewuste keuzen maken. Je kunt dan voor je kinderen niet helder **maken** waarom je bepaalde dingen wel of niet wilt. En daarmee kan na een poos je hele goede gevoel in duigen vallen.

In het verleden werd er veel meer opgevoed vanuit de gemeenschap. Je woonde meestal te midden van

je familie. **Samen** voedde je op. Normen en waarden bleven vrijwel gelijk. In onze turbulente tijd lijken **we** wel allemaal op onszelf te staan. Niets lijkt meer vast te staan. En juist dan heb je elkaar zo hard nodig. We krijgen al gauw een tik mee van de houding van de maatschappij: Jij wil graag dit? O dat is **prima**, maar ik doe daar niet aan mee. Voor **groepsafspraken** binnen de kerkgemeenschap lijkt geen ruimte meer te bestaan. En we beroepen ons dan al heel gauw op onze 'vrijheid in Christus'. Maar vergeten we dan niet al te makkelijk het woord van Paulus in Galaten 5:13: 'Gebruik die vrijheid niet als een aanleiding voor het vlees, **maar** dient elkander door de liefde.'

Kunnen we om elkaar vast te houden, nog **gezamenlijke** afspraken maken? Of is jouw 'Ik-rijk' belangrijker dan Zijn Koninkrijk?

Samenvatting

Het is **belangrijk** bewuste waarden en bijbehorende **normen** in je leven te **kies**en. We pleiten ervoor om daar als ouders samen **eens** echt tijd voor uit te **trekken**. Zet het voor je zelf maar **eens** op papier en bespreek ze samen of met anderen, of in een gespreksgroep.

Leef zelf ook uit die waarden naar je normen. Neem je kinderen serieus. Kunnen we nog **gemeenschappelijke** waarden en normen afspreken? We hebben **elkaar** zo hard nodig.

G.J. Van Middelkoop

M meegelezen

Vervlakking in het gereformeerde leven?

Hoe beleven wij ons gereformeerde geloven? Is dat bezig te vervlakken? Die vragen stelde ds. J. Jonkman in *De Wekker* van 24 april. Onder de kop Duidelijkheid **in wat gereformeerd zijn** is, is nodig, bespreekt hij **wat** gereformeerde spiritualiteit, gereformeerde vroomheid, inhoudt:

De gereformeerde spiritualiteit is breed en vol; **levend en krachtig en toch** wordt ze over het algemeen niet zo sterk gevonden en beleefd. We moeten het helaas wel constateren **dat er een vervlakking in de Beleving van deze gereformeerde spiritualiteit aan het optreden is**. Wie door het geloof de diepte en de ernst van het zondaar zijn voor God beleeft, wordt met grote kracht naar Christus uitgedreven. Dat kan niet anders. En dan **gaat** het om de volle Christus van de Schriften in een rijkdom die hier nooit ten volle te bevatten is al mogen er **geloofstijden** zijn van een rijke beleving.

Grote gevaar van de 'democratisering'

Maar het is wel **Christus** die Zijn kerk bepaalt en regeert. Een van de grote bedreigingen van het gereformeerde kerk zijn vandaag is **dat de Christusregering door Zijn Woord en Geest naar de rand wordt geduwd** en aan de kant gezet dreigt te worden door de al verder oprukkende gedachte van de zogenaamde democratisering van de **kerk**. Dan is niet meer de eerste en de laatste vraag: **wat zegt Gods Woord?** De vraag die er voor in de plaats komt, is deze: **wat vinden wij er van? Hoe beleven wij het en hoe willen we wij het?** Terecht is er **meermalen** op

D. D. Los
Pastorale pastilles
enkele grepen uit een boeiend en veelzijdig pastoraat
Graag wil de auteur die mensen tegemoet komen die hem vertelden zijn pepernoten te hebben opgezogen. Om er op die manier nog langer van te genieten. Een ware delicatessen voor de fijnproevers.
208 pag., ing., f 22,00

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

gewezen dat op deze wijze een bepaald wij-gevoel, een beleving van de saamhorigheid in de plaats komt **van** en aangezien wordt voor de gemeenschap der heiligen. **Terwijl ik** deze regels schrijf, besef ik, dat al deze woorden een nadere uitwerking nodig hebben, maar het gaat mij nu om de aanduiding van deze **zaak**.

In een verslag in de krant **van** de tweejaarlijkse **ontmoetingsdag** van de Nederlands Gereformeerde Kerken in Barneveld stond te lezen dat een flexibele benadering van de sacramenten nodig is en dat niet voorbijgegaan kan worden aan de evidente zegen door de ambtsbediening van zusters. Tegelijk werd gepleit voor een hernieuwd accent op bevinding en beleving naast kennis en actie. Maar eeuwenoude interpretaties van de Bijbel moeten ook worden bijgesteld.

Als je deze dingen zegt zonder dat er een **grondige** bestudering en **doordenking van de Bijbelse gegevens en het** spreken van de **confessie** plaatsvindt, zijn we op een verkeerde wijze bezig en is de vraag onontkoombaar wat vandaag **gereformeerd** is. De overgang van een werkelijk buigen voor het gezaghebbend Woord van God, onder woorden gebracht in onze belijdenis, naar hoe wij het beleven en hoe wij het **verstaan** willen hebben, is zo maar gemaakt. Het is inderdaad waar dat er **een** toenemende druk in de gemeente **ontstaat** om de **zusters** van de gemeente toe te laten in het bijzondere ambt. Dat zal niet in **alle** gemeenten zo zijn, maar het denken in de richting **van** de openstelling van alle ambten voor de **zusters** schrijdt voort. De **aanstaande** generale synode zal er in alle hevigheid mee te **maken** krijgen.

Daarom moeten de zaken onder **ons** duidelijkheid hebben. Ook **wat** tot **nu toe als duidelijk en vast werd** beleden, moet telkens **weer** in nieuwe duidelijkheid en **vastheid beleden** en verwoord worden. Dat is nodig met het oog op de geestelijke **vorming** van onze jongeren – en ouderen! – in de **gereformeerde**

vroomheid. Dat het opnieuw verwoorden **van** wat duidelijk en vast was, moeite kost en veel inspanning **vraagt**, is niet erg. Aan vaagheden en onhoudbare schijnduidelijkheden heeft niemand iets en die worden zonder pardon weggevaagd door de druk van de tijd.

Ik geloof in de Heilige Geest. Dat wordt **in** alle gemeenten met name in de zondagse middagdiensten beleden. De Heilige Geest **leidt** Zijn kerk **in alle waarheid, maar Hij bindt zich aan het Woord van** God. Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid. Hij is de levende Here, de Koning van de **kerk**. Hij is de Zaligmaker van zondaren. Het beleven van het zondaar zijn is **onopgeefbaar** voor de **gereformeerde** spiritualiteit. Het is nimmer een gepasseerd station. Het gebed om de duidelijke leiding **van** de Heilige Geest in alle waarheid met het oog op het **gereformeerde kerk** zijn is zeer nodig. Want het gaat er echt om spannen.

Eerbied: nabijheid en afstand

Wapenveld van april 1998 sprak met de Hervormde predikant dr. H. Vreekamp over de **(oudervetse?)** uitdrukking 'vreze des Heeren'. Je kunt ook zeggen: eerbied. Onze omgang met God kent vertrouwelijkheid, maar ook ontzag.

Eerbied

Vreekamp ziet in de notie van de vreeze des Heeren nabijheid en distantie bij elkaar blijven. De vrees voor God als gevolg van de zonde wordt door God zelf opgeheven in zijn komen tot de mens. Daardoor verandert het beven en sidderen – Adam die zich verbergt – in een zich aangetrokken gevoelen 'tot Hem van wie de stem gehoord werd'. Toch **blijft er** afstand. 'De vreeze des Heeren is gegeven als **de** ervaring van de nabijheid Gods, **die** tegelijkertijd gedragen wordt door de heilzame afstand tussen God en mens.' Het komen **van** God wekt de

vreze des Heeren, de eerbied voor de Naam. De komst van de Zoon wijzigt deze fundamentele **twee**-poligheid van nabijheid en afstand niet. 'De vreeze des Heeren blijft ten alle tijde in zich dragen **het** diep **besef** van afstand **en** huivering.' En: 'De vreeze des Heeren bewaart het **hoog** geschenk van de liefde voor het **doorvloeien** tot die vertrouwelijkheid, waaruit het moment **van** eerbied en ontzag verdwenen is.'

Concentratie en brede blik

In De Wekker van 8 mei schreef **prof.** W. van 't **Spijker** over een isolement dat niet separatistisch of sektarisch is, maar juist katholiek wil **zijn**. En **over** een concentratie op Schrift **en** belijdenis, die geen blikverenging oplevert maar juist **een** breedheid van blik geeft.

Isolement en katholiciteit

Het is een bekend gezegde: In ons isolement ligt onze kracht. Met dit isolement is geen afzondering bedoeld. Integendeel, het gaat om zelfstandigheid, om beginselvastheid. Wie het anders opvat vervalt licht in een vorm van separatisme of zelfs sektarisme. De zelfstandigheid die we bedoelen wil alle ruimte laten voor de katholiciteit **van** kerk en christendom. Ze horen bijeen: de algemeenheid van de gemeente van Christus in deze wereld en de vastheid van beginsel, de zelfstandigheid, die immers niet geworteld is in zelfgenoegzaamheid. In het laatstgenoemde schuilt dikwijls een wortel van farizeese hoogmoed, in de gemeente het grootste kwaad. Wie isolement zoekt omdat hij zich beter waant dan de anderen, heeft daarin een oordeel over zichzelf gegeven. Hij staat voor de val. Wie het isolement zoekt vanwege het beginsel en de vastheid die het leven daarin gevonden heeft, weet ook van de ootmoed die belijdt dat dit genade is en niet anders. En wie over genade spreekt en daaruit leeft, weet dat deze genade niet alleen aan

hem maar ook aan anderen werd geschonken. De katholiciteit van het christendom bewaart ons dan voor die enge gezindheid, die het leven begrenst tot de eigen groep en zelfs tot de eigen kerk. Zij doet ons de hand reiken **aan** allen die met ons een even dierbaar geloof hebben ontvangen.

Concentratie en brede blik

Wat de kerken vandaag nodig hebben wellicht de onze niet het minst, is dit zoeken van het beginsel, het trachten naar de vaste grond, het bouwen op de enige Rots. Dat vereist verdieping van het leven tot **op** de bodem. **Het** vraagt van ons een voortdurend onderzoek naar onze eigenlijke **motieven**. Daarbij komt het er op aan, dat we *de Schrift en de belijdenis als absolute voorwaarde aanvaarden voor de wederzijdse erkenning binnen de kerken*. **Concentratie** op de **kern** van dit belijden zal ons leren, hoezeer we broeders en zusters om ons heen vinden, die dezelfde weg betreden, hetzelfde geloof belijden, dezelfde Christus liefhebben. Hoe genezend zou dit kunnen werken. Waar het levend geloof ontbreekt kan men zich verslingeren vanuit een nicht tot vernieuwing, aan alles wat **m**-ders is dan vroeger. Men kan met hetzelfde **gemak** zich krampachtig vasthouden aan alles **wat** van voorgaande generaties is. In beide gevallen is er een groot gevaar. De concentratie op Schrift en belijdenis geeft daarentegen een breedheid van blik, die in de ruimte en in de tijd werkt. Dat betekent dat zij geldt in de **categorieën**, waarin wij geschapen **zijn**. Wij vergeten onze schepselmatigheid niet. Dat betekent ootmoed. Maar we vullen tegelijk deze grenzen tot op het uiterste: we beleven de katholiciteit in de diepte van de geschiedenis en tegelijk in de breedte van al wat waarlijk christen heet. Er is slechts één factor die belemmerend werkt: de kerkelijke verdeeldheid van allen die dit isolement belijden en deze katholiciteit beamen.

Beschermende afspraken

Op een openbare vergadering van de vereniging *Reformanda* hield ds. A. Boersma een referaat over hoe wij anno 1998 omgaan met de belijdenis. Het blad van de vereniging publiceert de een schets daarvan op 29 april. In onze gemeenschappelijke belijdenis laten **we** zien wat ons samenbindt. En dat ook door de generaties heen. Onze belijdenis is geen onbedreigd bezit. Je bent zomaar besmet door een virus. Dat vraagt erom, dat je maatregelen treft ter beveiliging. Dat zit achter de afspraak dat alle ambtsdragers de belijdenis moeten ondertekenen en beloven **niets** te leren **wat daarmee in strijd is**. Als het **goed** is, verdiepen zij zich in de ontwikkelingen van deze tijd en **komen** zij in aanraking met allerhande gedachtengoed. Hoe sta je daartegenover? Argeloos of **waakzaam**?

Toch ben je daarin zelf **ook** heel kwetsbaar. We zeggen wel: de dominee **zit** rustig, veilig opgesloten in **z'n** studeerkamer. Maar: 1. laat die man er dan wat vaker uitkomen. en 2. zo veilig is het daar helemaal niet. Is goed voor ons allemaal, daar open en eerlijk over te spreken. Predikant **heeft** veel hulp en steun nodig van zijn kerkenraad. Ook bescherming. Vergelijk kascontrole: een goede penningmeester wil dat zelf, om zeker te zijn van z'n zaken.

In dat licht de belofte: kom ik op een ander spoor, ontdek ik een nieuwe lijn, dan eerst aan de kerkenraad voorleggen. **Preekbespreking**, heeft **ook** een confessionele spits. Is de prediking **voluit** schriftuurlijk en confessioneel? Waarom is het goed, heilzaam, dat er toezicht van de ouderlingen is op het **werk**, de preken, de **publikaties** van de predikant?

De praktijk leert hoe het fout loopt, wanneer men een andere weg kiest. Een predikant die eerst zijn afwijkende gevoelens publiceert, daarop wordt aangevallen, gaat in de verdediging: **zo** heb ik het niet bedoeld, ik heb het anders gezegd. Ik heb alleen een andere interpretatie

aan de belijdenis gegeven, en dat moet toch **kunnen**. Of ik **lijk** op een andere manier aan tegen de binding van de belijdenis. Dat zie ik niet zo **strak**, ik vind dat niet zo fundamenteel. Er is in de pers – naar aanleiding van een **classisuitspraak** over een predikant – de **tem** **gebruikt**: aangeschoten wild. Maar je kunt jezelf ook doelwit maken, jezelf in het vizier plaatsen. Daarom bieden de gemaakte afspraken juist bescherming, de **bescherming** van de **kerkenraad**. Daar leg ik **mijn** gevoelens eerst op tafel. Niet: gooi het in de openheid, start een publieke discussie op. Dan treedt een **ambtsdrager** buiten de kaders, die gegeven zijn, waarmee hij zelf heeft ingestemd. Leg het eerst aan de kerkenraad voor, een dominee heeft het nodig, er over door praten, klankbord, wijze adviezen, onderwijzen van elkaar **als** ambtsbroeders. Wat **hebben** wij dan beloofd? Voor het geval wij ooit een bedenk tegen deze leer of een afwijkende mening **zouden** krijgen, beloven wij dat wij die niet openlijk noch anderszins zullen uiteenzetten, leren of verdedigen, hetzij mondeling of schriftelijk, maar dat wij ons gevoelens in de kerkelijke weg aan de kerkelijke vergaderingen voor onderzoek **zullen** voorleggen. Wij beloven dat **wij** **daarbij** bereid zullen zijn ons altijd gewillig **aan** het oordeel van de kerkelijke vergaderingen te onderwerpen. Indien wij in strijd hiermee handelen, zullen wij als gevolg daarvan terstond geschorst worden.

OVERWEGING

**Heeft u wel eens
overwogen om een
advertentie in
De Reformatie
te plaatsen?**

Bel 01 13 - 21 55 91

Zending

Dordrecht – Per 1 juni jl. heeft de gemeente van Dordrecht het zendingswerk op Curaçao overgenomen van de gemeente te Rijnsburg. Op Curaçao wordt al sinds de jaren zestig zending bedreven, sindsdien is een zendingsgemeente van ca. 70 leden ontstaan. Daarnaast is er een Nederlandstalige gemeente. De klas-sis Dordrecht-Gorinchem heeft zen-dingsdeputaten benoemd die toe-zicht zullen houden op het zending-werk van de gemeente te Dordrecht.

Persberichten

Op D.V. 14 juni a.s. (17:00 uur) zal de Stichting Zendtijd voor Kerken een radiokerkdienst uitzenden vanuit de Gereformeerde Kerk (vrijge-maakt) te Hoogvliet-Spijkenisse. Voorganger zal in deze dienst zijn ds. M. de Vries.

Breaches and Bridges

Op vrijdag 6 november 1998 wordt in de Lemkerzaal te Kampen een internationale conferentie gehouden over *Breaches and Bridges: A Comparison between the Reformed*

Subcultures in The Netherlands/Germany and the USA.

Deze Nederlands- en Engelstalige conferentie wordt gehouden onder auspiciën van het Archiefen Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken te Kampen, het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden) van de Vrije Universiteit te Amsterdam en het Roosevelt Study Center te Middelburg. Op deze conferentie staat een vergelijking centraal van de negentiende-eeuwse geschiedenis van gereformeerden in Nederland/Duitsland met de door landverhuizing vanuit deze kring ontstane gemeenschappen in de Verenigde Staten. Op deze wijze wordt getracht meer in-zicht te verkrijgen in de motieven voor vertrek en vestiging en in de ontwikkeling van deze gemeenschappen in de vorige eeuw. De kerkhistorische verwickelingen ml-len daarbij centraal staan. Aan de orde komt onder meer het verband tussen emigratie en plaatselijke kerk van herkomst, vergeleken met de immigratie in de VS en de kerk-keuze aldaar; een vergelijking van de vroegste historiografie van de Afscheiding met die van de Christian

Reformed Churches en een vergelijking van het theologisch klimaat in Nederland met dat van de VS.

Als sprekers op deze conferentie zullen optreden (kerk)historici uit Nederland, Canada, Duitsland en de Verenigde Staten, die thuis zijn op dit terrein van onderzoek, zoals dr. J.H. van de Bank, Rijksuniversiteit Utrecht/New Brunswick Theological Seminary, New Jersey (USA), dr. H.J. Brinks van Calvin College, Grand Rapids, Michigan (USA), dr. P.R.D. Stokvis van de Open Universiteit te Den Haag, prof. dr. R.P. Swierenga van Hoge College, Holland, Michigan (USA), prof. dr. M. te Velde van de Theologische Universiteit te Kampen (Broederweg) en dr. J. Vree van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Voor nadere informatie en aanmelding kunt u zich wenden tot het:

Archief- en Documentatiecentrum,
Broederweg 16,
8261 GT Kampen,
tel. 038-3331688,
fax 038-3331689,
e-mail: adcgkv@wxs.nl

Geef drie maanden de Reformatie cadeau

Voor vaderdag, of aan een jarige, ter kennismaking of gewoon voor de aardigheid

Een aardige attentie hebben wij voor degene die de Reformatie cadeau geeft.

Knip onderstaande bon uit een verzend deze in een open envelop naar:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre, Antwoordnummer 10, 4460 VB Goes (U kunt bellen 0113-215591).

Cadeau-
abonnement
f 25,--

Ja, ik wil graag een cadeau-abonnement schenken aan: De attentie en rekening (f 25,--) kunt u zenden naar:

Naam: Naam:

Adres: Adres:

PC en Woonplaats: PC en Woonplaats:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25 - 4460 AA Goes - tel. 0113-215591